THEODOSIANI

LIBRI XVI

CVM CONSTITVTIONIBVS SIRMONDIANIS

ET

LEGES NOVELLAE AD THEODOSIANVM PERTINENTES

CONSILIO ET AVCTORITATE ACADEMIAE LITTERARVM REGIAE BORVSSICAE

EDIDERVNT

TH. MOMMSEN ET PAVLVS M. MEYER

ACCEDVNT TABVLAE SEX

VOLVMINIS I PARS POSTERIOR

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCCV

THEODOSIANI

LIBRI XVI

CVM CONSTITVTIONIBVS SIRMONDIANIS

EDIDIT

ADSVMPTO APPARATV P. KRVEGERI

TH. MOMMSEN

VOLVMINIS I PARS POSTERIOR

TEXTVS CVM APPARATV

BEROLINI
APVD WEIDMANNOS
MDCCCCV

CONSPECTVS PARTIS POSTERIORIS

pag.
GESTA SENATVS ROMANI DE THEODOSIANO PVBLICANDO . . . 1
THEODOSIANI TITVLI 5
THEODOSIANI LIBRI XVI 27
CONSTITVTIONES SIRMONDIANAE 907

*

LIBER QVINTVS.

I. DE LEGITIMIS HEREDITATIBVS.

BVRG. R. 10, 2. 22, 6.

hereditatibus] *sic libri plerique et Burg.*, heredibus *H[ed.; dubitabat Violet] G Iust. — Iust.* 6, 58.

V, 1, 1 [= BREV. V, 1, 1] (321 [317—319] Mai. 19 [20]).

IMP. CONSTANT(INVS) A. AD BASSVM P(RAEFECTVM) V(RBI). Matri ius liberorum non habenti interveniente licet patruo ceterisque, inter quos agnationis incorrupta iura per ordinem porriguntur et quicumque deinceps agnati erunt, a quibus consanguinitatis iure mater poterat excludi, placet omnium filii bonorum, quotienscumque ab intestato venitur, deferri tertiam portionem; etiam patruo eiusque filio et dumtaxat nepoti agnatione minime durante, si forte per emancipationem cuiusquam fuerit consanguinitas diminuta, beneficio pari deferri tertiam portionem, licet habeat mater ius liberorum. Nec inmerito, si quando supra dicto subnixa mater fuerit privilegio, agnatione dirempta ultra nepotis gradum nostrum beneficium minime placuit extendi, ne multis personis vocatis plus ablatum matri, minus additum videretur. Sive igitur unus extiterit pluresve patrui eorumque filius aut etiam filii et nepotes neptesve, non amplius quam sola tertia universorum bonorum simul omnibus vel singulis pro suis quibusque gradibus deferenda est. Et eodem genere, si plures erunt, a quibus mater possit excludi, non plus quam tertia bonorum matri adversus omnes conpetere debebit. Supra dictae ergo originis exsistentibus personis agnatis in infinitum, matri adversus omnes censuimus subveniendum, licet non omnibus adversus matrem, sed certis superius conprehensis personis hoc auxilium tribuatur; ita ut nec petita bonorum possessione, quoniam huius legis, non praetoris est beneficium, ilico, ut sibi delatae portionis dies extiterit, aditione simplici arrepto rerum quolibet corpore vel animi destinatione patefacta plenum dominium delatae sibi portionis consequantur, facultate eis perpetua, dum advixerint, tribuenda in adeunda concessa sibi parte suc-

---

1 passum *G* $\overline{pu}$] *PM*, publio *S*, $\overline{ppm}$ *E*, $\overline{psp}$ *X*, $\overline{ppo}$ *NL*, pfu *GC*, $\overline{ppo}$ urb *B*, $\overline{pp}$ *H (? dubitabat Violet)* matri] patri *O* 2 interuenente *H* agnationes *N*, agnitionis $G^{v}S^{a}$ incorruptam *N* 2/3 per ordinem (-ne *N*) porriguntur (corr- $G^{t}PM^{1}LS$)] perdurant *O* 3 agnati] agnat *H*, agniti *L*, *inc. P* consanguinitas E^{t}, consanguinitatibus E^{v} 4 placeat *B* filiis *B* uenitor *N* 5 differri *H* tertia portione *N* etiam] *H(?)GS*, etiam et *O*, et tam *NBECPML* paruo *N* eiusque] eius qui *N*, eiusquide *E* et *om. G* dumtaxat nep.] n. d. *O* agnationi BG^{v}, agnationem *N*, actione *H*, actionem G^{t} 5/6 minime] enim G^{t} 6 durantes *S* cuiusque *N* consanguinitatis *H* deminuta $HNBG^{a}C$ 7 licet] et licet *BG* in inmerito *E* 8 dicta *B* subnexa *NE* dirempta] *EC*, direpta *HGOPMLS*, derepta *N* nepotes *NES* 9 nostro beneficio *B* minime *om. O* ne] nec *BG* uocatis *om.* H^{a} oblatum *L* 10 matris *G* minus] et minus *O* aditum *O* extiterit] e. patruus *O* eorum *bis S* 11 filius] *O*, filios $HNB^{a}GEPMLS$, filii $B^{b}C$ aut] uel *C* etiam *om. O* filii] filiae *C* et *om. OS* nepotes] nepos *NO* neptesue] neptisue *B*, et neptisue *G*, nepotesue NOE^{a}, nepotesue neptis proneptis E^{b} solam tertiam *N* 11/12 uniu. bon.] b. u. *C* 12 gradibus *om. B* differenda *B*, defensa *G* et *om. O* 13 genere] generis *N*, genere tenere *E* tertiam *HBGEPML* 14 debet *BGE* supra] sub supra *E* ergo *om. N* extantibus *BG* 16 sed] sub *O* 17 quoniam] quod *L* leges NM^{b} 18 ut sibi] ut si $NBG^{t}EC$, ubi G^{v}, ut *O* dilatae *NES*, datae *C* extiterit] stiterit *L* 19 patefacte G^{a} dilatae *NE* sibi *om. O* 19/20 consequentur *C* 20 facultatem *N*, facultates *E* aduixerit *N*, uixerint *BOE* adeuda M^{1}, eunda *N*, adeundae *C*, adeundo *E* 20/212, 1 subcessiones NG^{t}, *post* adeunda *O*

cessionis. Nec enim ad eos, qui eorundem successores erunt, nisi ipsis prius, quos indulgentiae nostrae ratio conplectitur, quaesita fuerit hereditas, transire quicquam iubemus, sed penes eos manere, apud quos ante istam legem residere potuisset. DAT. XIIII KAL. IVN. ROMAE CRISPO II ET CONSTANTINO II CC. CONSS.

INTERPRETATIO. Si mater ius liberorum non habeat, hoc est, si ingenua tres partus vivos et libertina quattuor non ediderit et unicum filium intestatum fortasse perdiderit et filius moriens patruum unum vel plures aut certe patrui vel patruorum filios vel nepotes plures cum matre reliquerit, qui tamen emancipati non fuerint, mater in tertia portione in filii intestati hereditate succedat et duas partes patruus vel si plures patrui fuerint, aut filii vel nepotes sibimet vindicabunt. Quod si mater ius liberorum habeat et patruus vel patrui cum matre superfuerint, etiamsi emancipati sunt, duas partes de bonis filii intestati morientis mater consequatur, quae ius liberorum habet, et tertiam patruus vel patrui. Quod si defuerint patrui, filii patruorum, quanti fuerint, aequales sibi per capita faciant portiones. Quod si filii patruorum defuerint, simili etiam nepotes patruorum divisione succedant. Sed in hac successione sola constitutio praesens sufficit, ut inter matrem, patruos eorumque filios et nepotes bonorum possessio praesumatur; quae si fortasse adita non fuerit et ii, qui adire debuerant, moriuntur, heredes eorum a successione non aditae hereditatis excludit, quia evidenter haec lex constituit, ut non adita hereditas non transeat ad heredes. Hic de iure addendum.

BREV. *(HNBGOEXCPMLS).*

1 eorundae *N* successores] successiones G^{t} ipsis] *HNOE*, ipsi *BGCPMLS* prios *N*, primus *H* 2 conpletitur *L*, conplectetur *NC* 3 manere] tenere G^{v} ista *L*, statutam *E* potuissent *BGECL*, potuisse *N* 3/4 dat. ($\overline{\text{pp}}$ *ECPMS*) xiiii (xiii *G*) k. iun. *(sic H[?]N*, ian. N et reliqui)* romae *(sic libri*, sirmii *H[?] edd.)* crispo ii et const. ii (et c. ii *om. PM*) $\overline{\text{cc}}$ *(sic H*, $\overline{\text{c}}$ *vel* ca$\overline{\text{es}}$ *BGCPMS, om. NE) libri, subscr. om. substituta ea quae pertinet ad sequentem O. Propter ipsam vide ad 2, 6, 3* 5 partos *E* 6 non *om. PMS* intestatum *om. O* perdiderat *N* filios *N*, filies G^{a} 7 uel] aut *B* patrui] patruum *BG* filios] filius *M*, filii *N* uel *om. CPML* plures *om. O* 8 relicuerit *H*, *ante* cum *O* mancipati *N* port. tert. *C* in filii] filii *G* hereditatem *N* 9 patruus] patru *H* aut . . . 10 fuerint *om.* G^{a} 10 lib. ius *edd.* patruos *E* superfuerint (-rit *L*)] superstites fuerint *BG* 11 mancipati *N* sunt] fuerint *BG* morientes *N* 12 et *om. B* tertia *N* quod] *O*, qui *reliqui* patrui] *NBGOE*, *om. HCPMLS* 13 aequalis *LS*, quales G^{a} sibimet *C* 14 etiam] e. modo *NO* diuisione] in d. NOC^{2} succedunt *N* in hac successione] haec *B* 15 sufficiat *NO* ut *om. B* patruus *N*, patrem *H*, et patruos *BGS* 16 quae] quod *BG* addita *E* fuerit] fuerint *N*, fuerit hereditas *H(?) B(?)C* hii *NBECPMLS* 17 a *(om. C)* successione] ad successionem *BG* additae *E* excludi *PMLS*, excluduntur *O* quia . . . . . 18 addendum *om. O* ut *om. N* addita *E* 18 hic d. i. add.] *GPMLS*, *om. HNBEC*

V, 1, 2 [= BREV. V, 1, 2] (369 Dec. 29).

IMPP. VALENT(INIANVS) ET VALENS AA. AD AVXONIVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Quia non solum filius consanguineus, sed etiam per adoptionem quaesitus, nulla capitis deminutione intercedente eius, matrem excludit, si quidem patiatur mater defunctorum excludi fratribus consanguineis exsistentibus, quibus ipsa praeferatur intercedente capitis deminutione, proximior gradus ineatur. Nam constitutio divi Constantini ad Bassum praefectum urbis emissa patrui tantummodo ius antiquum temperavit, ut, si unus patruus seu duo pluresve sint sive filius filiive eorum usque ad nepotem extiterint, beneficio constitutionis in partem tertiam conponantur; de consanguineis vero fratribus nullam fuisse mentionem

1 *debuit addi* Gratianus ad auxonium] *GE*, ad auxanium *PMS*, ad ausonium *HNB*, ausonio *O*, ad ausanium *L*, ad auxilio *C* $\overline{\text{pfu}}$ $\overline{\text{po}}$ *G*, $\overline{\text{ppfo}}$ *C*, pp$\overline{\text{m}}$ *E* 2 filios consanguineos *NG* etiam *om. N* quaesitos *G* diminutione *EC PM* 3 si] ut *C; scr.* sic si 3/4 fratribus] *H*, a fratribus *reliqui* 4 extantibus *B* quibus *om. L* praefertur *B* diminutione *ECPM* 5 iniatur NE^{b}, inhiatur E^{a}, initiatur BG^{t}, sinatur G^{v} nam] nam si *BG* praefectum urbis] *CPML*, publium *S*, praefectum *HE*, $\overline{\text{pm}}$ *N*, $\overline{\text{ppo}}$ *BG*, prepositum *O* 6 ut] quod *BG* duo] dum *N* 6/7 pluresue] plures *O* 7 siue *om.* H^{a} filius] filios *NC* S^{a}, filii G^{b}, fili** G^{a} filiiue] filiaeue *NG*, siue *B* nepotes *O* beneficium *B*, de benificio *E* constitutione *B* 8 tertium *C* conponantur] *H*, conponatur *NBGOE*, conpouant *CPMLS* nulla $NM^{a}L$ ment. fuisse *O*

cognovimus. Evidenter, licet antiquo iure servato ac divalis memoriae Constantini constitutione conprobata, prospectum esse videatur a nostra clementia, ut in huiusmodi litibus, quibus frater consanguineus debet excludi secundum ius antiquum, praeferatur iuxta memoratam destinationem, vel certe, si patrui persona intercesserit, usque ad nepotem ius constitutionis temperatum suum teneat robur atque firmitatem. DAT. IIII KAL. IAN. CONSTANT(INO)P(OLI) VALENTIN(IANO) N. P. ET VICTORE V. C. CONSS.

INTERPRETATIO. **Si moriatur quis et relinquat matrem et fratrem consanguineum, id est uno patre natum, vel etiam adoptivum, id est gestis ante curiam adfiliatum, qui consanguinei loco habendus est, consanguineus frater vel adoptivus matrem in totum a successione mortui fratris excludunt. Quod si emancipatus fuerit consanguineus aut adoptivus et moriatur frater superstitibus emancipatis fratribus et matre, patruos eorumque filios vel nepotes etiam emancipati fratres evidenter excludunt: ita tamen, ut, si ius liberorum mater habuerit, duas partes de morientis filii hereditate praesumat et tertiam emancipati fratres, quos constat esse superstites. Quod si mater ius liberorum non habuerit, tertiam mater consequetur et duas partes etiam emancipati filii exclusis patruis possidebunt.**

BREV. *(HNBGOECPMLS).*

1 euidenter (euidentem *B*) licet] *requiruntur talia:* evidenter [ita iis sci]licet diuales *N* constantini *om. O* 2 uidetur M^a, uidebatur *N* a] hac *B* ut] *H(?)OECS*, aut *NPML*, *om. BG* huiusmodi (hiusmodi *L*) . . . 3 secundum *om. N* 3 quibus] *HBGOE*, qui *NCPMLS* debeat *HOE* iusta *H* 4 mememoratam L^a destitutionem *S* parui *N* 5 temperatam *N* teneat robur (roborem teneat *BG*) atque f.] teneat roboratque firmitate *S* 5/6 dat. (proposita *O*) iiii (iii *N*, xiii *E*) k. ian. constantinopoli (-lim *HG*, *om. O*) ual. np (nbp [*adscribens* nobili praefecto] *G*, nob puero *CPM*, nobili puero *S*, uiiii *NE*, uiii *H*, uii *B*, *om. O*) et uictore (uictorio *E*) uc *(sic C, om. rel.) libri (ad l. praecedentem O). Eo tempore quamquam Valens Marcianopoli morabatur, facile inde excurrere potuit in vicinam Constantinopolim.* 7 reliquerit *G* et fr.] aut fr. *S* 8 unum *L* curia *E* 9 habendus] adfiliatus *S* adoptiuos *E* totum] *NOS*, toto *HBGEC*[1]*PML*, tota *C*[2] a] ad *C*[1], *om. C*[2] successionem *NC*[1] 10 fratres *NE* excludunt . . . . frater *om. BG* cons. aut] frater uel *O* 11 suprestibus *HG*, superstitis *E* matrem *EPMLS* patruus *NEC* eorum qui *N* filius *C* uel *(om. H)* n. etiam] et n. *O* 11/12 emancipate *N* 12 ut] et *NPMS* mat. ius lib. *BG* 13 hereditatem *NEPS* praesumant *N* tertia *N* esse *om. G* suprestites *H* 14 tertia *N* consequetur] *H(?)BC*, consequitur *NPMLS*, consequatur *GOE* partes *om. BGO* etiam *om. O* 15 possederunt *N*, consequantur *O* *addit L:* filiis ex ea genitis si talis casus avo vivente contingat, intacta pro solido successio deferatur neque illa defunctae patri matrique concedatur.

V, 1, 3 [= BREV. V, 1, 3] (383 Febr. 19).

IMPPP. GRAT(IANVS), VALENTIN(IANVS) ET THEOD(OSIVS) AAA. AD HILARIVM P(RAEFECTVM) V(RBI). ⌜Quotiens de emancipatae filiae successione tractatur, seu eam fiduciae nomen obstrinxit seu etiam nulla comitantur suffragia liberorum, filiis ex ea genitis, etiamsi talis occasus avo vivente contingat, intacta pro solido successio deferatur⌝ neque ulla defunctae patri matrique concedatur intestatae successionis hereditas, ‖ cum satis superque sufficiat adversus omnes legitimo gradu ad successionem venientes in hereditatibus matrum incolumes ac superstites optabili sorte

IVST.
⌜Quotiens de emancipati filii filiaeve successione tractatur, filiis ex his genitis deferatur intacta pro solido successio⌝

‖ *fin.*

---

1 ualentinianus *ante* grat. *G*, *om. E* et *om. O* theod.] ualens *H* 2 helarium *N*, hilarianum *Iust. (PCR)* pu] *Iust. (PLR)*, ppo *vel* po *libri reliqui*, ppm *NE: illud defendit Tillemont (Gratian. not. 21); de Hypatio* ppo *cogitavit Gothofredus* 3 successionem *E* seu eam] seam M^a, siue eam *BG* 3/4 obtrinxit *NL*, obstruxit M^a 4 seu] siue *G* etiam] eam *O* comitante *PMLS* 5 genitus *G* etiasi *L* casus *L* auo] aut *N*, *om. O* 6 instacta *L*, intestata G^t illa *NE* defuncta *N*, defuncti *C* 7 matriue *O* intactae *S* 8 aduersos *N* omne *B* legitimos *H* 9 successione *M* incolomis *N* superstitis *N*, suprestites *H* optabili (obtali *H*, abtali *G*) sorte] obstabiles hortae *E*

genitoris successio liberorum. DAT. XI KAL. MART. MEDIOL(ANO) MEROBAVDE II ET SATVRNINO CONSS.

INTERPRETATIO. **Filia, quam fiduciatam nominavit, hoc est emancipata, si intestata moriatur et relinquat superstites patrem, matrem et filios, excluso patre et matre, etiamsi ius liberorum defuncta non habeat, filii soli in eius hereditate succedant. Hic de iure addendum, quid sit fiducia.**

BREV. *(HNBGOECPMLS)*. — IVST. 6, 57, 4.

1 genitoris] *HNO*, genitores *E*, genitos *B*, geniti *GCPLMS* 1/2 dat. xi (xu *Iust. [Hal.]*) k. mart. (mad̄ *B*) med. merobaude ii *(om. HGO)* et sat. *libri* 3 filia] si filia *BG* nominauit *post* manc. *O* hoc] id *H* emancipata (-tam *H*, mancipatam *O*) si *(om. B)*] si em. si *L* 4 relinquerit *N* suprestites *H*, superstitem *edd.* patre *N* matre *N* excludo *S* et *om. PMLS* 5 in ei. her.] ei *O* succedant] *NBOEC*, succedunt *H(?)GPMLS* 5/6 hic de i. add. quid (quod *G*) sit fiducia (fiduciae *C*, fiduciata *GL*)] *BGCP (char. div.) MLS, om. HNOE*

V, 1, 4 [= BREV. V, 1, 4] (389 Febr. 25).

IMPPP. VALENTIN(IANVS), THEOD(OSIVS) ET ARCAD(IVS) AAA. CONSTANTIANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O GALLIARVM. Si defunctus cuiuscumque sexus aut numeri reliquerit filios et ex filia diem functa cuiuscumque sexus aut numeri nepotes, eius partis, quam defuncti filia superstes patri inter fratres suos fuisset habitura, duas partes consequantur nepotes ex eadem filia, tertia pars fratribus sororibusve eius quae defuncta est, id est filiis filiabusque eius, de cuius bonis agitur, avunculis scilicet sive materteris eorum, quorum commodo legem sancimus, adcrescat. ||
1 Quod si hic defunctus, de cuius bonis loquimur, habebit ex filia nepotes et praeterea filios non habebit, sed qui praeferri nepotibus possint, habebit agnatos, in quandam Falcidiam hi et in dodrantem nepotes iure succedant. ||
2 Haec eadem, quae de avi materni bonis constituimus, de aviae maternae sive etiam paternae simili aequitate sancimus; nisi forte avi ad elogia inurenda impiis nepotibus iusta se motos ratione ⌜monstraverint⌝.
3 Non solum autem, si intestatus avus aviave defecerit, haec nepotibus quae sancimus iura servamus, sed et si avus vel avia, quibus huiusmodi nepotes erunt, testati obierint et praeterierint nepotes aut exheredaverint, easdem et de iniusto avorum testamento et si quae filiae poterant vel de re vel de lite conpetere actiones nepotibus deferimus secun-

IVST.
|| *fin. Iust.*
|| *redit. Iust.*
⌜dixerint et hoc fuerit legibus approbatum⌝

1 et *om. O* constantiano] *OP*, constantino *HN BG Burg.*, constantiniano *CMLS* 1/2 p̄p̄o] p̄f̄o *G*, praes̄ *N*, praeposito *S* 2 galliae *G* numeri] noluerit *(sic) N* reliquerit (relinquerit *H*, relinquerint *E*) .... 3 nepotes *om. G*ᵃ*S* et *om. M*ᵃ 3 diem functa] *Iust.*, diem defuncta *E*, defuncta *reliqui* eius] ex eius *BG* partis] partes *EC*, parte *BG*, patris *N*, *om. S* qua *BG* defunctis *EL*, defuncta *Iust.* fia *L*ᵃ 4 superstis *GPM*, suprestis *HL*, suppraestis *E*, superstitis *B* patri *om. PML* fuisset] esset *O* 5 eadem filia *(om. L)*] f. e. *O* sororibusue] sororibus uel *G*, sororibusque *O*, *om. S* 7 commodo] quomodo *NEBG*ᵗ*L*, commoda *O*, commodis *H* lege *NBGO* 8 hic *om. H*ᵃ 9 et] *O edd.*, sed *HNBGECPMLS* sed .... 10 habebit *om. E*ᵃ sed] sed si *PM*, *om. G* qui] quid *E*ᵇ 9/10 preferre *H*, proferri *S* 10 possint] non p. *C* agnatus *O* 10/11 in (uim *O*) quandam falc.] in quartam falc. *BG*, in quarta id est falcidia *Burg.* 11 hi *addidi (similiter Gothofredus)* dodrante *N* nepotes] potes *M*ᵃ haec] et haec *BG*, haec autem *O* 12 auis *H* maternis *HE* 12/13 auiae (auia et *C*) maternae] auia materna *BG* 13 etiam *om. O* paterna *BG* similia *N* 14 aui ad] auia *G*, auiae *O*, ad aui *BE* ologia *S*, logia *G* inurendam *G*, iniirendam *N* iuxta *G* se motos] *CPM Iust.*, se motus *BGEL*, semotis *H(?)*, semotibus *NS*, motus *O*ᵃ, quis motus *O*ᵇ 15/16 si int. (cum *ins. CPMLS*) auus (cum *ins. E*, cum aui *ins. N*) auiaue (auiae *N*)] auus (in auos *G*) si cum auia int. *BG* 16 defecerit (-rint *S*) *om. N* haec] hac *B*ᵃ, ac *B*ᵇ 17 reseruamus *G* et *om. BS* erunt] *HNGOEC Iust.*, erant *BPMLS* testati] intestati *BO* obuiauerint *G*ᵗ 18 aut] autem *B* easdem (*vel* eadem)] *Iust.*, eosdem *plerique*, eodem *L* 19 quae (qua *H*) filiae] qui e filiis *B* poterint *BG*, poterunt *O* uel de re] uendere *BG*, uel defuerint *E*ᵛ competere] competem *(sic) O* actionis *N* deferemus *NC*

dum iustum nostrae legis modum quae de parentum inofficiosis testamentis conpetunt filiis. DAT. V KAL. MART. MEDIOL(ANO) TIMASIO ET PROMOTO CONSS.

INTERPRETATIO. Si aliquis moriatur intestatus et filios vel filias superstites vel nepotes ex filia mortua derelinquat, filii in sua portione succedunt, nepotes ex filia de portione matris suae tertiam perdunt, quae superstitibus avunculis eius et materteris proficit. Si vero quis moriatur intestatus et relinquat ex filia nepotes et filios non dimittat, sed fratrem et sororem superstites derelinquat, tres partes hereditatis avi materni sibi nepotes vel neptes ex filia vindicabunt, quartam frater vel soror avi defuncti iu xta legis huius ordinem consequentur. Si vero mulier, id est paterna vel materna avia intestata moriatur et relinquat filios et ex mortuo filio vel filia nepotes, aequaliter de patris vel matris portione nepotes vel neptes tertiam perdunt, quam patruis et amitis ex aviae paternae bonis, avunculis et materteris ex aviae maternae bonis, sicut et de avi materni conquirunt. Nam si patruus et amita vel avunculus et matertera fortasse defuerint, ad fratres vel sorores aviarum tres unciae et ad nepotes novem perveniant: nam in avi paterni hereditate nepotes vel neptes ex filio mortuo de patris sui portione nihil perdunt. Si vero avus vel avia nepotes ac neptes ex filia in testamento suo praeterierint aut non probatis causis exheredaverint, actio illis de inofficioso contra testamentum avi vel aviae, quae matri eorum conpetere potuit, legis beneficio tribuetur.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS)*. — IVST. 6, 55, 9. — BVRG. R. 10, 2, 3. 4. 23, 9.

1 quae] q. sancit de his que O^{2} de] res *B* 2 dat. u k. mart. med. timasio (timatio *B*, thiadio *G*) et pr. *libri* 3 aliqui *N* et] et si *H* uel] et *B* suprestites *H* 4 derelinquit *H*, relinquat *C* portionem *L* succedant *NBEPMLS* 5 tertia *NE* qua *N* suprestitibus *H*, superstibus *G* eius *om. H* profecit *N*, proficiet *H* 6 nepotem *PML* sed] et *CPMLS* fratres et sorores *G* superstitis *N*, suprestites *H* 7 hereditates *N*, in hereditate *E* maternis *N* sibi] siue *E* nepote P^{1} uel neptes *om. H* 8 quarta *L* ordine *B* consequantur *GE* 8/9 mul. id est paterna] ita paterna mulier *B* 9 et ex] ex *M* 10 uel filia] uel de filia *GECPMLS* neptes uel nepotes *M* perdant *NBGE* quam] pro G^{t}*PMLS* 11 patruis] paruis G^{t}, de patruis (-truus G^{v}) testamentis *B*G^{v} et] uel et G^{v} amitis] amicis *H*G^{t} paternae .... auiae *om.* G^{v} bonis] bonis auunculis G^{t} auunculis .... bonis *om. NB* auia materna *H*, auiae paternae *E* bonis] bonis auunculis G^{t} sicuti G^{v} 12 et de] ex G^{t} materni] m. bonis *L*, paterni *B* si *om.* G^{t} patruus] paruus G^{t} *ante corr.* 12/13 uel (et *B*G^{v}) auunculus (-lis *GEL*) et m. fortasse (fortassis *PMLS*) defuerint (-runt *N*) ad fr. uel sorores (uel sorores *postea add.* G^{t}) auiarum (auiorum *B*G^{v}, aui eorum *CPMS*) *om.* G^{t} 13 uncias *NGECPML* ad] ab *PM* 14 hereditatem *NPMS*, hereditates *G* uel neptes *om. L* sui *om. N* portionem *BP*M^{a}*S* nil *EC* 15 ac] uel *G* 15/16 non probatis] reprobatis *PM*, reprobatus *S* 16 causis] caus *L* testamento *NBS* aui] aut *N* 17 matri (-tris *N*) eorum *om. H* tribuitur *E*, tribuatur *BGC*

V, 1, 5 [= BREV. V, 1, 5] (396 [?] Oct. 6).

IMPP. ARCAD(IVS) ET HONOR(IVS) AA. AVRELIANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Nepotes ex filia avis pro rata parte hac condicione succedant, qua et matres, si viverent, hereditatem patrum sibi cum fratribus vindicarent, scilicet ut mixtis matrum suarum dotibus avi hereditatem pro rata parte, quam lex divalis censuit, cum avunculis partiantur nec amplius his quicquam de avitis facultatibus tribuatur, quam legis dudum latae sanctio conprehendit, scilicet detracta tertia partis eius, quae eorum matri, si dotem iungeret, debebatur. Si vero dotem matris miscere noluerint, maternis ac paternis facultatibus oportet

---

1 aa *om. O* aurelio *H* prefecto (*om.* praetorio) *HG* ex] de *O* 2 filia aui *BG*, filiauis *N* pro rata] probata *N* parte hac] patris hac G^{v}, pateri ea *N* succedunt *N* qua et] quae et *HC*, quia et *G*, quae *NEL*, quam *O* uiuerent] inuenerint *N* 2/3 her. patrum (patruum *BG*) *om. O* 3 mixtis] mexus *N*, *post* suarum *O* matris *G* aui *om. O* 4 hereditate *B*G^{b}*C* ratam *E*, rati *L* qua *NBG* parciatur *G* nec ... 5 legis *om.* G^{a} 5 his *om. O* quippiam *NE*, quam *G* auis *N*, habitis *E* letae *H*, lata *S* sactio *H* 6 scilicet] scilicet et *PMLS* tertia partis (-tes *N*) eius] p. e. t. *BG* iungerit *NE*, iungere *HBG* 6/7 debeatur *NG* 7 uero *om.* E^{a} matris] matres *N*, maternam *PMLS* noluerit *E*, uoluerint *L* materna *O* ac] *NBGOC*, et *H(?)* *PMLS* paterna facultate *O*

esse contentos quos constat alienae iam familiae esse procreatos. DAT. PRID. NON. OCTOB. CONSTANT(INO)P(OLI) ARCAD(IO) IIII ET HONORIO III AA. CONSS.

INTERPRETATIO. Haec lex similis est superiori, sed hoc amplius habet, quod dotem pro filia in generum factam vel quidquid ipsa filia accepit tempore nubtiarum, post mortem avi intestati nepotes confundere iubet, ita ut dote in hereditatem confusa duas partes de id, quod mater eorum erat habitura percipiant aut, si noluerint confundere nepotes, sint acceptis tempore nubtiarum rebus vel sola dote contenti.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS)*.

1 contentus *N*, contemptos *C* alienae iam] *H(?)NCL*, aliena etiam *E*, alienae etiam BG^v, aliena (-nam G^a) in G^tPS, alienae *MO* familia G^a procreatus *M* 1/2 dat. prid. non. (mns *C*) oct. constantinopoli (-lim *H*) arc. iiii et honorio (theodosio *N*) iii aa. *(om. G) libri, errore ut videtur (vide ad 4, 2, 1)* 4 filias *PMS* facta *NBE*, factum *PM* accipit *C* post] cum post *GPMLS* 5 dote] EG^bCPMLS, dotem NBG^a, de dote *H(?) edd.* hereditate *HNBECS* de id] $NBG^aECPMLS$, de hoc G^b, de eo *H(?) edd.* quo *H* 6 uoluerint *H* 7 dotem *N* contempti *HG*

V, 1, 6 [= BREV. V, 1, 6] (420 Sept. 27).

IMPP. HONOR(IVS) ET THEOD(OSIVS) AA. MAXIMO P(RAEFECTO) V(RBI). Ubi aviarum successio ˹occasu˺ interveniente discutitur, capitis deminutio materna quaerenda non est. Tunc enim in huiusmodi hereditatibus filiorum status aut persona spectatur, quotiens de eius bonis, qui potestatem familiae potuit habere, tractatur. DAT. V KAL. OCTOB. RAV(ENNAE) THEOD(OSIO) A. VIIII ET CONSTANTIO III CONSS.

IVST. ˹morte˺

INTERPRETATIO. In bonis aviae emancipatio patris aut matris nepotibus non inpediat: sed perdito triante in ea, quam lex eis tribuit, portione succedant.

BREV. *(HNBGOECPMLS)*. — IVST. 6, 55, 10.

1 hon. th. et arc. *B*, hon. et arc. *O* maximo] *H(?)NO*, maximino *ECPMLS*, maximiano *B*, maximiano et archadio *G* pu] *PML*, pfu *C*, pfo urb *G*, ppo urbis *B*, ppo *NE*, preposito *OS*, pp *Iust.* 2 occasu] casu *PML* diminutio *ECPMS*, deminutione *BG* materna] paterna *S*, *om. O* 3 non *om.* E^bL in *om. O* huiusdi M^a hereditatibus] in h. E^b aut] et *L* personas *N*, personae *BG* 4 speciatur *N*, expectatur *HBGOE (vel E^b) CPMLS* bon. ei. *O* qui] si *PMLS*, *om. C* 4/5 dat. u (xu *Iust. [Hal.]*) k. oct. rau. theod. *(hic finit G)* a. uiiii (nubp *N*, nobp *N**) et constantio (constantino *PMS*, constante *NN**) iii *(om. E, ins. aa. H) libri*, theodosio xiii et ualentiniano iii aa. conss. *Iust. (Hal.)* 6 aliae *N* et mancipatio *G*, emancipati *PM* aut] ac *E* nepotes *O* inpediant *N*, inpedit *BO* 7 triantem *G*, triente *H(?) edd.* eam *N* qua *PMS*, quae *BGCL* eis] eius G^t, *om. H*

V, 1, 7 [= BREV. V, 1, 7] (426 Ian. 30).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENT(INIANVS) AA. ALBINO P(RAEFECTO) V(RBI). Sicut mater, quae liberorum iure subnixa est, patruo capite deminuto dare iussa est tertiam portionem, ita etiam, quae nullo huiusmodi fulcitur auxilio, patruo quattuor cedat unciis facul-
1 tatum. In illa quoque parte matris non est privilegium transeundum, in qua Constantinianae legis potissimum constitutum tenendum esse censemus, ut, sicuti nulli umquam vel ex prioris generis parte venientum vel ex consequenti sanguine probatorum agnatio-

---

1 theod. et *(om. O)* ual.] hon. et theod. *L* aluino *B* pu] *PMLS*, pfu *C*, prefecto *H*, pfo *G*, ppo *NE*, ppo urbis *B*, preposito *O* 2 quae] quod *S* subnexa *NECPMLS* est *om. G* diminuto *ECPMLS* tercia *G* 3 ita *om.* H^a nullo] in nullo *G* fulcetur *N*, fulciatur *G* auxilium M^a patrum *L* untias *NGE* 4 parte *om. H* matris] matri *GCPMS*, patris NE^t transeundae *N* 4/5 constantiane E^a 5 censuimus $HBEC^a$ ut] ita C^1 sicuti] secuti *E*, sicut *G*, sicut in *C* 6 uel ex] ex *NB* priori *PML*, superioris *HOE* uenientum] *NBCPML(?)S*, uenientium *H(?)GOE (vel E^b)* uel ex consequenti (-tis *S*, -di BG^a) s. probatorum (probaturum *S*, probaturium *G*, prolatorum *O*) *om. N* 6/217, 1 agnationes *N*

nis conpositionisve nomine de successione filii iusta cum matre potuit esse contentio praeterquam patruo, filio patrui et eius nepoti, ita omnibus reliquis, sicut custoditum
2 hactenus arbitramur, persona potior matris habeatur. Emancipati quoque fratris merita tractamus, qui, ut agnationis iure integro matrem in totum a successione filii decedentis excludit, ita capite deminutus nihil penitus consequitur. Exemplo igitur patrui etiam huic cum matre hanc volumus esse rationem, ut quattuor uncias hereditatis ac-
3 cipiat. Lata vero decernimus sanctione, ut statuta nostra non solum futurarum ambigua quaestionum, verum etiam pendentium negotiorum hoc ordine fata discingant. DAT. III KAL. FEBR. ROMAE THEOD(OSIO) XII ET VALENTINIANO II. AA. CONSS.

INTERPRETATIO. Similis est haec lex superiori, sed quia evidentior est, et istam inseruimus. Nam illa hoc amplius habet, quod et de adoptivo filio loquitur.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS)*.

1 de] dum *S* iusta] iuxta *G*, nulla iusta *O* contemptio *C* 2 filio] et filio *O* eius] in eius *N* nepoti] *H(?) edd.*, nepote (-tes *S*) *libri* omnibus reliquis] *HNOE*^{b}, contra (et *S*) omnes reliquos *BGCPMLS*, contra omnibus reliquis *E*^{a} custodito *C* 3 persona] perso *C* potior (potius *BG*) matris (patris *N*)] m. p. *O* emancipato *N*^{a} fratres *NG*^{a}*E*^{b} 4 agnationes in iure *E* in totum *om. O* a] ac *L* successionem *E* filii decedentis (-tes *N*)] d. f. *O* 5 excludit *om. N* diminutus *EPM*^{b}*LS*, diminus *M*^{a}, deminutis *G* consequatur *BGE*^{b} 6 matrem *L* ratione *N* 6/7 accipiant *N* 7 lata] *HNGE*, latam *B*, hac *O*, laxa *CPML*^{a}*S*, laxata *L*^{b} sanctionem *BC* 7/8 ambiguam *NG* 8 facta *BGOE LS*, rata *N* distingant *NC*, distinguant *BGOE* 8/9 dat. iii k. feb. (sept. *G*) rom. *(om. GCP MS)* th. xii (xiii *O*) et *(om. S)* ual. *(om. S)* ii *(om. GCPMS)* aa. *(om. PMS) libri* 10 sed *om. H* quia] qua *L* 10/11 euidentior est et istam (ista *BG*) inseruimus (statuimus *E*^{v})] euidentioris testamento seruimus *N* 11 illo *N* habet *om. N* et *om. H*

V, 1, 8 [= BREV. V, 1, 8] (426 Nov. 7).

IDEM AA. AD SENATVM VRB(IS) ROM(AE). POST ALIA: ˹Mater, quae habens ius liberorum defuncto filio sine liberis filiave cum eius sorore succedit, pari sortis paternae teneatur exemplo, ut, si torum priorem secundo non mutarit amplexu˺, omnia filii morte delata pleno iure conquirat; si vero alterius elegerit coniugium mariti, extrinsecus quidem quaesita filio filiaeve simili firmitate possideat, rerum vero paternarum defuncti solo usufructu humanitatis contemplatione potiatur, proprietatem ⌈fratribus transmissura defuncti.‖ Si ˹vero˺ filius qui moritur filiave filios derelinquit, omnimodo patri suo matrive ipso iure succedant. Quod sine dubio et de pronepotibus observandum esse censuimus. ET CETERA. DATA VII ID. NOVEMB. RAVENNAE DD. NN. THEODOSIO XII ET VALENTINIANO II AA. CONSS.

IVST. 6, 56, 5
˹Mater .... amplexu˺] Mater, quae defuncto filio filiave sine liberis ex testamento vel ab intestato succedit, si matrimonium secundum post mortem filii vel filiae non contraxerit

⌈ sorori et | ‖ *inc.* 6, 55, 11
˹uero˺] matre superstite

---

1 idem a͞a͞ (ā *C*)] imperatores idem *O* orbis *N* 3 filio *om. E*^{a} filiaue] filiaeue *H*, fili auiae *N* ue cum . . . 4 teneatur *om. L*^{a} sorore] *X et rel.*, sessore *N*, sexore *C* succedit] sua aedit *L* 4 pari] *H(?)NBG*^{t}*OES*, patri *G*^{v}*C PML* sortes *NG*^{b}*CS*, sorte *E* paterna *G*^{a} exemplo] exemplo *(sp. vac.)* filii *E* 4/5 sit horum *NCS*, si tutorem *BG* 5 priorum *C* secundum *G*^{a} mutaret *NBGCS*, mutauerit *HE* amplexum *N* 6 fili *PM*, filii seu filiae *Iust. (Lat.)* delata] *plerique cum Iust. (Graec.)*, deleta *L*, delicta *G*^{t}, derelicta *BE*, uel (de)re(licta) uel delata *G*^{v}, delata uel derelicta *Iust. (Lat.)* 7 si] sin *Iust.* coniugium] consortium *O* 8 filiaeue] filiaue *ECS*, filiae *N* 9 rerum] ad rerum *E*^{b} 10/11 potuatur *M*^{a}, potietur *S*, patiatur *N* 11 transmissuram *CP MLS* 11/12 defuncti si] defunctus *S* 12 filios *N* qui *(om. H*^{a}*)* moritur (moriatur *H*) *post* uel filia *Iust.* filiaue filios] *NBEXC*, filiam uel filios *H*, filios uel filias *O*, filiasque *G*^{b}, filiumue uel filiam *PMLS*, *inc. G*^{a}, uel filia . . . filios *Iust.* 12/13 dereliuquat *O*, dereliquerit *Iust.* 13 ipso (proprio *G*^{t}) iure *(om. G) om. O* et de] et *S*, de et *O* 14 censuimus] *NBGECMLS Iust. (M)*, censemus *H(?) P Iust. (rel.)*, decernimus *O* 14/15 dat. uii (uiii *G Iust. 6, 55, 11 [Hal.]*, u *Iust. 6, 56, 5 [PL Hal.]*, ui *B*) id. (kal. *H*) nou. rau. *(sic NE, om. reliqui)* th. xii (xu *Iust. [Hal.]*) et ual. ii (iii *Iust. [Hal.], om. BGCPMS*) aa. *(ante* ii *O) libri*

INTERPRETATIO. **Mater ius liberorum habens mortuo filio vel filia, si superstites alias filias habuerit et filium non habuerit, cum filiabus aequali sorte succedat, hoc est ut mater mediam et filiae, quantae fuerint, mediam vindicent portionem: ita ut, si alium maritum non acceperit, portionem, quam consecuta est, faciendi de ea quod voluerit habeat potestatem; si vero alium maritum acceperit, quidquid filius vel filia mortui aliunde adquisitum reliquerint, mater perpetuo iure vindicet, de bonis vero prioris mariti portionem, quam ex hereditate filii morientis fuerit consecuta, sorores mortuorum fratrum sibi post matris obitum vindicabunt. Quod si filius vel filia qui moriuntur matrem ius liberorum habentem superstitem dimiserint et sorores, sed tamen filios habeant, filii eorum in integra patris vel matris facultate succedunt, ita ut mater vel sorores ab hac successione habeantur extraneae. Hoc et de nepotibus et pronepotibus filiorum lex ista constituit.**

BREV. *(HNBGO[om. int.]EXCPMLS)*. — IVST. 6, 55, 11. 6, 56, 5.

1 liberum H^a si *om.* *BGL* suprestites *H* alteras *G* 2 filium] filios *BGCPMLS* habent G^t ut *om.* *N* 3 quintae *N* si *om.* M^a acceperint C^a 4 facienda *S* quod] quae *G* aliud *N* 5 filios *N* filiam *L* mortua *HNG* adquesita *BE* relinquerint *HL*, reliquerit *E* 6 prioris] propriis *S*, hereditatem *N* fili *PM* 7 fuerat *S* sororis *N* sibi] tibi *N*, *om.* *H* patris *BG* si *om.* M^a 7/8 filios de filia *G* 8 qui] quae C^a matrem] mutum *N* habente *L* suprestitem *H* sed] et *BG* 9 filios] si filios *PMS* integram *G* uel matris *om.* E^a facultatem *G* succedant $HBGE^b$ 10 successionem *E* habeant *L* extranei *E* et pronepibus *E*, uel pronepotibus *HBG*

V, 1, 9 [= BREV. V, 1, 9] (428 Febr. 20).

IDEM AA. HIERIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Pridem latae constitutionis pars quaedam abroganda est, ne ullis parentibus aut propinquis, quos naturae legisque pariter praerogativa defendit, in capiendis ab intestato hereditatibus praeferantur coniuges vel etiam conparentur; cum, si sanctitas inter eos sit digna foedere coniugali, non ita laboriosa vel sumptuosa est testandi occasio, ut desiderio suo quisquam subvenire differat, quod interdum ita sensu leviore concipitur, ut antiqui nec quod extraneis ac saepe ignotis in donationibus successionibusque tribuitur coniugibus concesserint, reprimendum inter hos potius, ut in loco ancipiti, quam incitandum favorem mutuum arbitrati. Verum lex alia, quam pridem tulimus, ut matrimoniis auxilium inpertiret, deficientis hoc totum credidit arbitrio permittendum. Nunc vero parentibus extantibus vel propinquis ab intestato venire coniuges prohibemus. Itaque nulla mentio prioris legis sit, si qua hoc medio brevique tempore contigisse alicui dicatur coniugis ab intestato hereditas, et lege proposita divulgetur omnem

6, 24, 11	IVST. 8, 53, 29
Extraneum etiam penitus ignotum heredem quis instituere potest.	**In extraneos et saepe ignotos donationem collatam valere receptum est**

IVST. 6, 18, 1
Maritus et uxor ab intestato invicem sibi in solidum pro antiquo iure suc-

---

1 iidem aa. theod. et ual. *L* herio *L*, hiero *S* latae] dilatae *S* quaedam] quidem *CPMLS* 2 abroganda] absoluta BG^v ne ullis] nec ullis *G*, nullis *B* paretibus *L* quos *om.* *CPMLS* natura *G*, natere *L* 2/3 praerogatiua] rogatiua *L* 3 ab] ad *N* praeferatur *E* coniuges] coniugiis *H* 4 cum] quod *HB*, *recte fortasse* sanctitas] sanctus *S* sit digna inter eos *O* 6 differant *N* quod] quo *M*, quod si *BG* interdom M^a sensum *NS* leuiore] leuo *O* concipetur *L*, concepetur *N* 7 ut *om.* *S* 8 successionibus qui *L*, successionibusue *H*, successionibus *G* tribuitur] *OE*, tribuetur *NBGCPMLS*, tribuatur *H(?) edd.* cesserint *BG* 8/9 repremendum (-dam *NE*) *post* potius *O* 9 hos (eos *E*) potius] (h)ospicius *NLS* 10 fauore *L* mutuo *H*, *om.* *O* arbitrati] arbitrari *E*, a. sumus *H* aliam quam *N*, aliquam *PM* 11 tulimus] colimus G^v matrimoniis] patrimonii *N* inpertiret] inpertiret et *HL* deficientes NE^bS 12 credit *GPMS* arbitrium *L* promittendum *N*, committendum *O* 12/13 parentibus] ob par. *16* 13/14 coniugis *NES* 14 si qua] *NBGO*, qua *H*, si quis *XCS*, si cui *PMLQK 14. 16. 17* 15 breuique] breui *X* contegisse *H*, conlegisse *14*, coniugisse *K* alicui (aliquid *14*) dicatur (dicantur *N*)] alicui dicatur alicui *(sic)* E^b coniugiis B^a, couiugibus B^b, coniuges *16*, coniugi si *S* 16 hereditas .... 219, 1 ab intestato] *HNBGOE*, *om.* *XCPMLSQK 14. 16. 17* et] hac *BG*, ex *E*

huiusmodi spem successionis, quae ab intestato deferetur, coniugibus deponendam, nisi ille casus emerserit, ut nemo de propinquis successionem mortui vindicare possit ex lege, cum fisco nostro qualiscumque iura matrimonii praeponamus. ET CETERA. DAT. X KAL. MART. CONSTANT(INO)P(OLI) TAVRO ET QVI FVERIT NVNTIATVS CONSS.

cedant, quotiens deficit omnis parentium liberorum seu propinquorum legitima vel naturalis successio, fisco excluso.

INTERPRETATIO. Haec lex constituit, ut omnes propinqui uxorem ab intestati mariti successione prohibeant et maritum similiter a successione intestatae uxoris excludant. Sed si propinqui omnino defuerint, tunc sibi invicem excluso fisco maritus vel uxor succedant.

BREV. *(HNBGO[om. int.] EXCPMLS et inde a* 218, 12 nunc uero *QK 14. 16. 17).* — IVST. 6, 18, 1. 6, 24, 11. 8, 53, 29 (?).

1 huiuscemodi *H* deferetur] *NEXC*, deferitur *HG*, defertur *BO*, deferatur *PMLSQK 16. 17, inc. 14* 2 deponenda *N* nisi] *HNB^2GOE SK 16,* nisi si *B^1CPML* nimo *M* 3 successione *17* cum] tum *B* 4 qualiscumque] *HNOEXC,* qualiacumque *BGCPMLSQK 14. 17,* qualicumque *16* iussa *XC,* ius *E* matrimonio *G* proponamus *H* 5/6 dat. x (xi *HNBO,* xii *E*) k. mart. constantinopoli (-lim *H*) tauro et qui (cui *H*) fuerit nuntiatus *(sic HNN* cum decurtatis Ber. 150 Clerm. Montisp. 136 Parisinis 4413. 4414. 4415. 9652,* tauro uic *Paris. 4409. 4412,* tauro et felice *BGOEXCPMSQK 14. 16. 17 cum decurtatis Ambrosiano Bernensi Lugd. Voss. et epit. Monachi,* tauro et felice et qui fuerit nuntiatus *Paris. 4408,* hierio et tauro *Iust. [Ver.],* hierio et ardaburio *Iust. [Hal]): cf. Iust.* 8, 53, 29: xi k. Mai. Felice et Tauro 7 haec lex *(om. N)*] lex haec *BGCPMS* constituit] *HNBE,* id constituit *GCPMLS* uxores *N* mariti] maritis *L, om. E^a* 7/8 successionem *S,* successionibus *P* 8 prohibeant et m. s. a (ad *L*) successione (-nem *P*) *om. N* intestatae *post* similiter *E* excludat *N* 9 desunt *C* in inuicem *NBE* succedat *G*

II. DE DECVRIONVM.

de decurionum] *H(?)*, decurionum *(om.* de*) plerique,* de bonis d. G^v, de d. hereditatibus *O* — *add.* id est curialium *libri praeter O.* — *Iust.* 6, 62: de hereditatibus decurionum naviculariorum cohortalium militum et fabricensium

V, 2, 1 [= BREV. V, 2, 1] (319 [352] Dec. 1).

IMP. CONSTANT(INVS) A. RVFINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Si decurio sine liberis intestatus diem vitae solverit, cui neque voluntas postrema legibus fulta neque alio iure gradu proximo heres extiterit, bona eius curiae suae commodis cedant, id est ordinis utilitati proficiant, cuius corpori fatali necessitate exemptus est, nulli praebenda licentia postulandi haec bona ut vacantia de nostra clementia, etiamsi re vera et testamentum et successor deesse legitimus adprobetur, omni etiam beneficio, si quod fuerit impetratum, protinus infirmando. DAT. KAL. DECEMB. SIRMIO CONSTANT(INO) A. V ET LICINIO C. CONSS.

INTERPRETATIO. Si curialis intestatus moriens neque filios neque proximos derelinquat curia, cuius ordini subducitur, quidquid reliquerit, vindicabit, ita ut nullus audeat ea quasi

---

1 rufino *om. G^t* liberis] filiis *H* 2 solu. uit. *H* uoluntate *O* functa *H* alio] *H (confirmat Violet) et rel.,* alico *G^aE^a,* aliquo *N BG^bOE^b* iure] forte *E^b* 3 gradu] gradus *L, om. N* heredes *N* steterit *L* bona] bon̄ *C, om. E^a* comm. cur. suae *O* cedat *HC* 3/4 utilitate *L^a* 4 proficiat *H* corpore *H,* corporis *S* fatali] mortis *O* necessitatis *N* exceptus *G* nulla *O* priuanda *N* 5 postulanda *G^a* dona *O* ut] *S (ex em. puto) edd.,* aut *libri (etiam H teste Violeto contra ed., item X)* etiam si] si *N* reuersa *N* et test.] test. *E^b* 6 omnia *H,* omne *BG* beneficium *BG* si quod] *H (confirmat Violet) CPL,* si quid *O,* si cui *N,* sicut *BGMS,* sicuti *E* imperatum *EPML* 7 infirmandum *HBGL* dat. (x *ins. GE*) k. dec. sirmio (firm̄ *C*) constantino (-tio *E,* praefecto *ins. S*) a. u (ii *O, om. G*) et lic. c *(sic HC, om. reliqui) libri. De ipsa subscriptione vide ad 2, 9, 1* 8 curiales *N* neque filios *om. E^a* 9 curiae *E* ordini (ordine *S*) subducitur (subducetur *CP,* subdicitur *L,* subditur *BG*)] ordinis obducitur *N* relinquerit *GM* uindicauit *NE* ea] eadem *N*

bona caduca a principibus postulare. Quod si fecerit, non valebit, nam testamentum faciendi curialibus lex ista tribuit potestatem.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS)*. — THEODERICVS 27.

1 a *(om. C)* principibus] ea praecepimus *N* | nam] tam *N* 2 sta *H*

III. DE CLERICORVM ET MONACHORVM.

de] de bonis C^{2} et aut *G* monaχῶν *C*

V, 3, 1 [= BREV. V, 3, 1] (434 Dec. 15).

IMPP. THEOD(OSIVS) ET VALENTIN(IANVS) AA. AD TAVRVM P(RAE)F(ECTVM) P(RAETORI)O ET PATRIC(IVM). Si quis ˹episcopus aut˺ presbyter aut diaconus aut diaconissa aut subdiaconus vel cuiuslibet alterius loci clericus aut monachus aut mulier, quae solitariae vitae dedita est, nullo condito testamento decesserit nec ei parentes utriusque sexus vel liberi vel si qui agnationis cognationisve iure iunguntur vel uxor extiterit, bona, quae ad eum ⸢ pertinuerint, sacrosanctae ecclesiae vel monasterio, cui fuerat destinatus ⸢, omnifariam socientur, exceptis his facultatibus, quas forte censibus adscripti vel iuri patronatus subiecti vel curiali condicioni obnoxii clerici monachive cuiuscumque sexus relinquunt. Nec enim iustum est bona seu peculia, quae aut patrono legibus debentur aut domino possessionis, cui quis eorum fuerat adscriptus, aut ad curias pro tenore dudum latae constitutionis sub certa forma pertinere noscuntur, ab ecclesiis ⸢ detineri, actionibus videlicet conpetenter sacrosanctis ecclesiis ⸢ reservatis, si quis forte praedictis condicionibus obnoxius aut ex gestis negotiis aut ex quibuslibet aliis ecclesiasticis actibus obligatus obierit: ‖ ita ut, si qua litigia ex huiusmodi petitionibus in iudiciis pendent, penitus sopiantur nec liceat petitori post huius legis publicationem iudicium ingredi vel oeconomis aut monachis aut procuratoribus inferre molestiam, ipsa petitione antiquata et bonis quae relicta sunt religiosissimis ecclesiis vel monasteriis, quibus dedicati fuerant, consecratis. DAT. XVIII KAL. IAN. ARIOVINDO ET ASPARE CONSS.

IVST.
˹ep. aut˺ *om.*
⸢ vel ad eam
⸢ aut destinata
⸢ vel monasteriis
⸢ vel monasteriis
‖ *fin.*

---

1 et *om. G* 1/2 ppo] ppm *E* 2 et patricium] et patroō *C*, *om. N Iust.* 3 aut diaconus *om. N* aut diaconissa *om. O* aut (uel *HM*) subdiaconus] aut subdiaconissa *NG*, et subdiāc *E* uel] aut *HBG* 4 solitariae] religiosae *O* debita *S* 5 decesserint *B*, discesserint *G* ei] eis *G*, et *N* utrisque *PML* 6 qui] quis *S*, qua *GE* cognationi seu *S*, conditionisue *B*, condicionisque *G* 7 uxore *E* sacrosancta *HO*, sacrosancto *B* 8 ecclesia *O* monasterium *O* cui] quo *PMS*, quod *L* fuerit *G* omnifariam] *H(?)OE*ᵃ, omuifaria *G CPMLS*, omnia paria *B*, ob nefariam *NE*ᵇ 8/9 societur *L*ᵃ, sortientur *O* 9 censibus] censemus *S* iuri] *edd.*, iure *libri nostri et Iust. (PL)* 10 curialis *B* conditione *HE* conditionis *B* monachiue] *scripsi*, uel monachi uel *plerique*, uel monachi *OG Iust.* 11 cuiuscumque (cumque *L*) sexus *om. O* relinquunt] *edd. Iust.*, relinquuntur (relinquitur *E*) *libri (etiam H teste Violeto contra ed.)* est iustum *G* 12 quae aut] qui a *E*ᵇ 13 adsumptus *C* ad *om. N* 13/14 pro t. dudum (dudu *L*) l. constitutionis *om. O* 14 firma *L* pertinere *ante* sub *O* noscuntur] nos cur *N* 14/15 ecclesiasticis *BG* 15 deteri *L*, deterrere *N* conpetentes *C*, conpetere *G*, competentibus *Iust. (praeter R*ᵗ*)* 15/16 sacrosanctae ecclesiae *BG* 16 forte] autem *O* obnoxiis *G* 17 gestis] gentes *N* negotiis] uegotiatorum *E*ᵛ 18 obiecerit *N* ita ut *om. O* petitionibus] *NBOE*, petionibus *G*, conpetitionibus *H(?)C PMLS* 19 sopiantur] subiatur *N* post] aut post *G* publicatione *L* 20 iudicium] in i. *C* oeconomis] *O*, economis *G*ᵗ*PMS*, ychonomis *L*, haec omissa *C*, lecumomnis *E*, hecomis *H*, aequonominis *N*, colomonis *B*, dispensatoribus *G*ᵛ aut *(om. S)* mon.] seu mon. *H* 20/21 ipsam petitionem *G* 21 derelicta *O*, relicte *S* 22 dedicate *O* dat. xuiii (uiii *N*, uii *O*) k. ian. ariouindo *(sic HNBCS*, ariouiude *O*, ariouendo *G*, ariuendo *E*, ariauindo *PM)* et aspare (aspere *N*, aspereo *E* aspero *B*) *libri*

INTERPRETATIO. Si quis episcopus vel quos lex ipsa commemorat aut quilibet religiosi vel religiosae intestati sine filiis, propinquis vel uxore decesserint, qui tamen nec curiae quicquam debuerint nec patrono, quidquid reliquerint, ad ecclesias vel monasteria, quibus obsecuti fuerint, pertinebit. Qui si testari voluerint, habebunt liberam potestatem.

BREV. (*HNBGO[om. int.]ECPMLS*). — IVST. 1, 3, 20. — THEODERICVS 26.

1 qui *PM* aut] ut *S*, *om. N* 2 uxorem *N* 3 debuerit *N* nec] uel *H* patronum *N* quicquam *N* relinquerint *H*, dereliquerint *edd.* ecclesia *N*, aecclesiam *B* mon.] ad mon. *N* 4 testare *HBG* habebunt (habeant *B*, habeat *G*) liberam (-re *L*) pot.] l. h. p. *B* *add. in fine* hic de iure addendum, qui sint agnati uel cognati *E*

VI (?) [= BREV. IIII]. DE BONIS MILITVM.

ui] *vide ad 5, 8 rubr.* — donis *N* — militum] m. intestatorum *HL.* — *Iust. 6, 62 (vide ad 5, 2 rubr.).*

V, 6, 1 [= BREV. V, 4, 1] (347 Mai. 11).

IMP. CONSTANT(IVS) A. AD BONOSVM MAG(ISTRVM) EQVITVM. Universis tam legionibus quam vexillationibus comitatensibus seu cuneis insinuare debebis, uti cognoscant, cum aliquis fuerit rebus humanis exemptus atque intestatus sine legitimo herede decesserit, ad vexillationem, in qua militaverit, res eiusdem necessario pervenire. DAT. V ID. MAI. HIERAPOLI RVFINO ET EVSEBIO CONSS.

INTERPRETATIO. Milites si sine legitimo herede intestati decesserint et proximos non habuerint, eorum bona qui in eodem officio militant vindicabunt.

BREV. (*HNBGO[om. int.]EXCPMLS*). — IVST. 6, 62, 2.

1 constantinus *HNBG* ad bonoso *L*, bonoso *HNE* equitum] militum *HNOE*, militi et equitum *Iust. (summa Perus.)* uniuersi *G* legioni *L* 2 comitatensibus] *NXCS*, comitacensibus (-cesibus *M*[a]) *PML*, comitatibus *E*[a], comitantibus *HBGE*[b], *om. O* seu (*om. O*) cuneis (cunetis *B*, cunctis *G*, cum eis *ME*[a])] susceptis *E*[v] ut *G Iust.* 3 cesserit *N* 3/4 uixillatione *NG* 4 quam *C* militauerat *O* rei *E* necessarias *O* peruenire] pertinere *HG* 4/5 dat. u (uii *PS*, uiii *M*, prid. *B*, *om. G*) id. mai. (mar *B*) hierapoli (hieropoli *B Iust. [Hal.]*, erapl *N*, abropoli *S*) rufino (rufo *G*) et eusebio (ausebio *B*) *libri* 6 si] qui *BG* dedecesserint *H* proximus *N* 7 eorum] eodem *N* militantum dicabunt *G*

V, 6, 2 (409 Mart. 23).

[*IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. ANTHEMIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Iussimus dudum, ut quos captivos reperietur miles recepta b*]arbarorum praeda et ereptis manubiis noster provin[*ciali*]s promeruisse, domum suam reportaret ita, ut quoscum[*que libe*]rtate conspicuos aut servos vel iam traxit vel dein[*cep*]s a suis sedibus hostis depulerit, si interea eo depulso defen[*di po*]tuerint, minime sub detestandae praedae occasione tenean[*tur, s*]ed iudiciarius vigor liberos quidem patriis naturalibus, ser[*vos*] autem dominis pro recenti legis intercessione consig[*net. D*]AT. X KAL. APRIL. HON(ORIO) VIII ET THEOD(OSIO) III AA. CONSS.

T inde a 2 arbarorum.

1 *inscr.* impp. Honorius et Theodosius AA. Anthemio ppo *restituta est ad 7, 4, 20* 3 promeru.sse (promeruisse *Peyron*) *T* 3/4 conspicuus aut seruus *T* 4 iam] *sic vel* olim *scripsi*, aliam *T*, alias *Wenck* 5 praede *T*[a] 5/6 iudicarius *T*[a] 6 domiuos *T* *scr.* recentis

---

V, 6, 3 (409 Apr. 12).

[*IDEM AA. A*]NTHEMIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Scyras barbaram nationem maximis [*Chu*]norum, quibus se coniunxerunt, copiis fusis imperio nos[*tro*] subegimus. Ideoque da-

mus omnibus copiam ex praedicto ge[*ner*]e hominum agros proprios frequentandi, ita ut omnes [*scia*]nt susceptos non alio iure quam colonatus apud se futu[*ros*] nullique licere ex hoc genere colonorum ab eo, cui se[*mel*] adtributi fuerint, vel fraude aliquem abducere vel [*fugie*]ntem suscipere, poena proposita, quae recipientes [*alien*]is censibus adscribtos vel non proprios colonos in[*seq*]uitur. Opera autem eorum terrarum domini libera [*utantur*] ac nullus sub acta peraequatione vel censui ***acent nullique liceat velut donatos eos a iure census [*in se*]rvitutem trahere urbanisve obsequiis addicere, [*lice*]t intra biennium suscipientibus liceat pro rei frumen[*tari*]ae angustiis in quibuslibet provinciis transmarinis [*tan*]tummodo eos retinere et postea in sedes perpetuas [*conl*]ocare, a partibus Thraciae vel Illyrici habitatione eorum [*pen*]itus prohibenda et intra quinquennium dumtaxat intra [*eius*]dem provinciae fines eorum traductione, prout libue[*rit, co*]ncedenda, iuniorum quoque intra praedictos viginti an[*nos p*]raebitione cessante. Ita ut per libellos sedem tuam ade[*untibus*] his qui voluerint per transmarinas provincias eorum [*distri*]butio fiat. DAT. PRID. ID. APRIL. CONST(ANTINO)P(OLI) HON(ORIO) VIII ET THEOD(OSIO) III CONSS.

T

1 copia *T* praedicta ge(*non* gē) | ***e *T* 3 fraudem aliqua obducere *T*, *emendavit Wenck* 5/6 libera|*******i (*vel* m *vel* h)ac nullus sub acta peraequatione vel censui | ****acent *T*: *haec hiare videntur; expectes talia:* utantur ac nullus sub[trahat eos] acta peraequatione vel censui [faciat ne] vacent; *quod proposuit Wenckius* ac nulli subacta peraequationi uel censui subiaceant *neque cum vestigiis convenit neque sententiae satisfacit; hoc enim agitur, ut barbari coloni maneant censui subiecti, non servi fiant* donator *T* 8 suspicientibus *T* augustiis *T* 9 perpetuae *T* 10 trachiae *T* 11 eorum] *scripsi*, coram *T*

VII (?) [= BREV. V]. DE POSTLIMINIO.

BVRG. R. 41.

uii] *vide ad 5, 8 rubr.* — de p*s*l**inio (*litterae post* de *dubiae omnes*) *T*, de postliminium (-num B^a) *B add.* id est (de *ins. B*) post captiuitatem reuersis (*sic HB*, reuersi *NE*, regressis *CPM LS*, regressi *G*) *libri praeter O.* — *Iust.* 8, 50 de postliminio et de redemptis ab hostibus.

V, 7, 1 [= BREV. V, 5, 1] (366 Iun. 14).

(IMPPP. V)AL(ENTINI)ANVS, VAL(ENS) ET GRAT(IANVS) AAA. AD SEVERIANVM DVCEM. Si quos for(te nec)essitas captivitatis abduxit, sciant, si non transierunt, (sed ho)stilis inruptionis necessitate transducti sunt, ad pro(prias) terras festinare debere recepturos iure postliminii (ea, quae in) agris vel mancipiis ⸢ ante tenuerunt, ˹sive˺ a fisco nostro (possi)deantur, ˹sive in aliquem principali liberalitate trans(fusa s)unt˺. Nec timeat quisquam alicuius contradictionis moram, cum hoc solum requirendum sit, utrum aliquis cum barb(aris) voluntate fuerit an coactus. DAT. XVII KAL. IVL. REMIS GRAT(IANO) A. I ET (DAGALAIFO CONSS.).

IVST.
⸢ seu aliis rebus | ˹etsi˺ ˹siue . . . sunt˺ *om.*

INTERPRETATIO. Quicumque necessitate captivitatis ducti sunt et non sua voluntate, sed hostili depraedatione ad adversarios transierunt, quaecumque in agris vel in mancipiis antea

---

1 ualens] et ualens *C* et *om. O* quis G^a 2 forte] forsitan *B* captiuitates *N* abduxit] adduxit *HN*, abduxerit *O* sciant] an *B*, *post* 3 sunt *O* hostiles *N* 3 ad] se ad *O* probrias *E* 4 recepturus NM^a postliminium *BG*, postliminio *N* ea quae] eaq. *videtur fuisse in T*, aeque *N* 5 tenuerint *N* a *om.* C^1 6 aliquo *G*, aliaquem *E* 7 quicquam *BG* 8 an] anc E^a, hanc E^b coactus] inuitus *H* 8/9 dat. xuii (*sic BO*, xui *HCPMS*, xuiii *E*, xuiiii *N*, xu *G*, xii *T*, u *Iust. [Hal.]*) k. iul. (iun. *N*E*, feb. *G*) remis (rimis *PMS*, rom. *N Iust. [Hal.]*) grat. a. (*om. N*) i (ii *G*, *om. TN*) et dagalaifo (*sic OPM*, dagalaipho *H*, dagaleifo *NC*, dagailaifo *S*, dagalaufo *E*, degaleifo *BG*) *libri: requiritur* Gratiano n̄ p̄ 10 capt. nec. *BG* 11 hostile *N* ad *om. E* uel] siue *G* in manc.] manc. *H*(?)*B*

tenuerunt, sive a fisco possideantur sive aliquid ex his per principem cuicumque donatum est, sine ullius contradictione personae tempore, quo redierint, vindicent ac praesumant, si tamen cum adversariis non sua voluntate fuerint, sed captivitate se detentos esse probaverint.

T (quae deficiunt uncis conclusa sunt) BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS)*. — IVST. 8, 50, 19.

1 siue a] a *H* donatum] datum *BG* est *om. N* 2 condicione *PMLS* persona *N* quo *om. H* 3 aduersarius *E* captiuitatem *N*, captate G^a se detentos (-tus *N*) esse] se e. d. *H*, d. se e. *BG*

V, 7, 2 [= BREV. V, 5, 2] (409 [408] Dec. 10).

IMPP. HON(ORIVS) ET THEOD(OSIVS) AA. THEODORO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Diversarum
homines (provin)ciarum cuiuslibet sexus condicionis aetatis, quos bar(bari)ca feritas captiva
necessitate transduxerat, invitos nem(o re)tineat, sed ad propria redire cupientibus libera
1 sit facul(tas). Quibus si quicquam in usum vestium vel alimoniae in(pen)sum est,
humanitati sit praestitum, nec maneat vi(ctualis) sumptus repetitio: exceptis his, quos
barbaris vende(ntibus) emptos esse docebitur, a quibus status sui pretium pr(opter) utilitatem publicam emptoribus aequum est redhibe(ri. Ne) quando enim damni consideratio
in tali necessitate (positis) negari faciat emptionem, decet
redemptos aut datum pr(o se pre)tium emptoribus restituere
aut ˹labore˺ obsequio vel op(ere quin)quennii vicem referre
beneficii, habituros incolum(em, si) in ea nati sunt, liberta-
2 tem. Reddantur igitur sedibus prop(riis) sub moderatione
qua iussimus, quibus iure postlim(inii) etiam veterum respon-
3 sis incolumia cuncta ˹serva(ta˺ sunt.) Si quis itaque huic
praecepto fuerit conatus obsist(ere actor) conductor procuratorque, dari se metallis cum poena (depor)tationis non ambigat; si vero possessionis dominus, re(m suam) fisco noverit

IVST. 8, 50, 20
˹laboris˺
˹seruanda˺

---

1 $\bar{a}\bar{a}$ *om. S* theudoro *BPM 17*, ii praefectum *Sirm.* 2 hominis *14* condiciones *PML 17* barbaricus ferritas *K*, barbaricae feritatis discursus *Sirm.* captiuas *14* 3 transduxerat] *T Sirm.*, transuexerat *brev. (etiam H teste Violeto contra ed.) Iust.* inuito *T*, inuitus *NSK 14. 16* sed *bis K* ad] a *S* 4 usum] usum recuperandarum uirium *Sirm.* alimonia *T*, alimoniniae *X* inpensum est] dicatur inpensum *Sirm.* 5 humanitati sit] *TOXCLK Sirm.*, humanitate sit *GE*, humanitatis id *PMS 14. 16. 17*, humanitatis sit *HNB* praestitum] *HGOPMLS 14 Sirm.*, paestitum *K*, praestitutum *TNBEXC 16. 17* maneat] maculet boni facti gloriam auara *Sirm.* uictuales *N 16*, uictuali *G*, uictulis *14* exceptis . . . 6 docebitur *bis S* his] iis *edd.* 5/6 quos barbaris] barbaris quos *T*, quos quis b. *Sirm.* 6 emptos (-tus *BG 14*, emptis *16*) esse (esse emptos *C*) docebitur] constat emptos esse *O*, emisse docebitur *Sirm.* status *bis O* 6/7 hutilitate publica *H* 7 redhibere NL^a, reddeberi *E* ne quando enim *(om. S)* damni] ne ingentis damni *Sirm.* 8 tale *B* possitis *N*, positi M^a negari] *Sirm. Iust. (plerique) HB GOCPMLS*, negare *TN Iust.* (R^a) faciat] faciam *K* emtione *L*, temptationem *K* 8/9 decet (dicit *N*, de cetero *G*) redemptos (-tus *NGE 14. 16*)] hos decet *Sirm.* 9 aut] ut *X*, autem C^a datum pro se (posse *K*) pretium] dato p. s. pretio *BG* 10 obsequium *B*, et obsequio *O*, obsequii *H* referen T^a 11 beneficium *O*, beneficio *G* habiturus NGL^a *14. 17* incolume *O* si in ea (eam *Sirm.*)] *Sirm. Iust. (RM)*, •• in ea *T*, si in ea qua (quanti *16*) *NB GECXPMLK 14. 16. 17*, in ea (eam *Iust. [C]*) qua (qui *S*) *OS Iust. (C)*, in ea quam *H (confirmat Violet)* 11/12 libertatem] *Sirm. Iust. (meliores) HC*, libertate *TBGOEPMLSK 14. 16. 17*, libertati *N* 12 reddantur] redeantur *E*, r. igitur *Sirm.* sedibus] in s. *BG*, si de rebus E^b, *inc.* E^a propriis] propriis suis *NE* 12/13 sub moderatione (-nem *N*) qua iussimus (ius iussimus *T*)] *aliter Sirm.* 13 quibus] quoue *B* etiam] et *Sirm.* ueterum] ueterunt *L*, uerum *K* 13/14 responsis] se sponsis *K* 14 incoluna K^a, incolunia K^b seruata] reuocata *G*, conseruata *K* 14/15 si quis itaque huic (huc M^a) praecepto] si quisquam . . . praeceptis *Sirm.* auctor *NBGS*, actor et *Sirm.* 15/16 procuratorque] procurator *TO* 16 dare *O* se metallis] se metallo *Sirm.*, si metaliis *L* cum poena (pona M^a)] aut poenam *Sirm.* portationis *L* 16/17 ambigant *O*, ambiget *Iust.*, ambigat subitorum *Sirm.* 17 dominus] domini *T*, dominus est *BG*, *inc.* E^a suam *om. L* fisco nouerit (-rint *T*)] n. f. *BG*

4 vindicandam seque deportandum. Et ut f(acilis) exsecutio proveniat, || Christianos proximorum loc(orum) volumus huius rei sollicitudinem gerere. Curiale(s quoque) proximarum civitatum placuit admoneri, ut emer(gen)tibus talibus causis sciant legis nostrae auxilium def(eren)dum; ita ut noverint rectores universi decem ⌜librar(um⌝ au)ri a se et tantumdem a suis adparitoribus exigendum, si p(raecep)tum neglexerint. DAT. IIII ID. DEC. RAV(ENNA) HON(ORIO) VIII ET THEOD(OSIO) III A(A. CONSS.).

IVST. 1, 4, 11

|| Christianos proximorum locorum volumus sollicitudinem gerere, ut Romanos captivos qui reversi fuerint nemo teneat, nemo iniuriis aut damnis adficiat.

INTERPRETATIO. Ii, qui ab hostibus tempore captivitatis ducti sunt, si ab aliquibus vel ad victum vel ad vestitum aliquid acceperunt, cum redire ad propria voluerint, minime aliquid pro eorum requiratur expensis. Tamen si pretium pro captivo suo praedator acceperit, quod dedisse se emptor probaverit, sine dubitatione recipiat. Quod si pretium non habuerit, quinquennio serviat captivus emptori et post quinquennium sine pretio ingenuitati reddatur, qui, cum ad propria redierit, omnia sua integra et salva recipiat. Si quis itaque huic tam iustae praeceptioni resistere temptaverit, noverit se in exilio deportandum: si vero possessor fuerit, facultatem suam fisci viribus addicendam. Sane Christianos, qui redemptioni studere debent, pro captivis volumus esse sollicitos. Ad curiales etiam ista sollicitudo pertineat, ita ut omnes iudices sciant decem libras auri fisco se daturos, qui huius legis praecepta neglexerint.

T (quae deficiunt, uncis conclusa sunt). — BREV. *(HNBGO[om. int.]EXCPMLS et usque ad* 223, 14 seruata sunt *K 14. 16. 17).* — IVST. 1, 4, 11 *(extrema mut.).* 8, 50, 20 *(omnia).* — SIRM. *16 integra (unde non omnia adferuntur).*

1 uindicando *T*, uindicandum *H* seque] seu *BG*^{t} et *om. L* facilius *E* 2 perueniat *Iust.* christianus *TN*, christianis *BG* 2/3 uolumus h. r. s. gerere *om. Sirm.* 3 curialis *G* proximorum *N* 4 talibus] talium necessitatum *Sirm.* 5 sciant legis (leges *N*) n. a. deferendum] adeant iudices legis n. a. petituri *Sirm.* ut *om. H* 6 rectores] retentores *O* uniuersis *G* libras *Sirm. HNO EC Iust.* 6/7 a *(om. T*^{a}*E)* se et *(NOE, om. HBGC*^{2}*PML)* tantumdem (tantundae *N*, tantum et *BG*) a (de *BG, om. C*^{2}*PML*) *om. in sp. vac. C*^{1} 7 adparitoribus] *Sirm. HNOECPM LS Iust. (DC)*, apparatoribus *BG*, apparitionibus *T Iust. (RM)* exigeri dum *C* si praeceptum (praecepta *O*) neglexerint] si quod praeceptum est . . . neglectum esse doceatur *Sirm.* 8/9 dat. iiii (iii *N Iust. [Hal. utroque loco], om. T*) id. dec. (nou. *O*) rau. *(om. G)* hon. uiii (uii *G*, u *C*) et th. iii (iiii *S*, ii *E*) aa. *libri*, dat. iii non. dec. rauennae basso et ph. uu. cc. conss., accepta xui kal. ian. *Sirm. recte omnino, nam reliquae ad Theodorum constitutiones datae ducunt ad a. 408.* 10 hii *NBGE CPLS* captiuitate *S* 11 uestimentum *BG* ad pr. redire *C* minime] *H (sic item Violet) NE*, a nemine *BGCPML* 11/12 pro eor. al. *N*^{a} 13 se *om. H (confirmat Violet) NE* 13/14 quinquennium *BG* 14 quinquennio *HNPML* sine pr. ingenuitati (-te *N*)] ing. s. pr. *G* 14/15 qui cum] quicumque *LS* 15 redierint *NBE* sua *om. N* recipiant *NBE*^{b}*C* 16 praeceptionis *HE* in exilio (-lium *BG*)] exilio *ECPML*, exilium *S* deportandum] deputandum *BC*^{1}*S*^{a} 17 suam] s. nouerit *N* christianus *N* redemptione *N*, redemptionis *E* 18 sollicitus *N* sollicitudo ista (sta *H*) *HNBGE* perteneat *NM* ut *om. HG* 19 librarum *G* se *(om. L)* daturos] redditurus *C*^{1} leges *N*

VIII (?) [= BREV. VI]. DE INGENVIS, QVI TEMPORE TYRANNI SERVIERVNT.

uiii (*sic dubitans Krueger; deinde solus Vesmius legit* de) — temp. tyranni (-nis *HC*^{1}) *om. O* — seruierant *B*

V, 8, 1 [= BREV. V, 6, 1] (314 Apr. 24).

IMP. CONSTANT(INVS) A. AD VOLVSIANVM. Universi devoti(onis stu)dio contendant, si quos ingenuis natalibus procreatos s(ub ty)ranno ingenuitatem amisisse aut propria con-

---

1 ā *om. H* uolosiano *N*: *praef. urbi* uniuersi si deu. *H* 2 quis *HG* tyrannos *H* ingenuitate *N*, ingenuetate *H*, ingenuitatis *S* amisisse] *BGOEC*, amissae *NPMLS*, amissa *H (confirmat Violet), def. X* propriam· *H*, proprie *N* 2/225, 1 contempti *H*

tenti (cons)cientia aut aliorum indiciis recognoscunt, natalibus (suis res)tituere nec expectata iudicis interpellatione. Na(m si quis) contra conscientiam suam vel certissima testim(onia) plurimorum in eadem avaritiae tenacitate perm(anserit,) severissima poena multabitur. Placet autem e(tiam eos) periculo subiugari,' qui scientes ingenuos servit(utis necessitatem per iniuriam sustinere dissimulant). P(RO)P(OSITA) VIII KAL. MAI. ROM(AE) VOLVSIANO ET ANNIANO CONSS.

INTERPRETATIO. Ingenui, qui tyranni temporibus addicti sunt servituti, ingenuitati reddantur. Quod si quis sciens hoc ordine addictum ingenuum in servitute tenuerit, noverit in se legibus vindicandum.

T [finit 225, 4 seruit]. — BREV. *(HNBGO[om. int.]EXCPMLQS)*.

1 conscientiam *H*, constientia *E* aliarum *G* indiis *M*ᵃ, iudices *G* recognoscant *GE* 1/2 expectant *C*, spectata *E* 2 interpellationem *TC* contra] *THNOE*, contra id *BGCPML* constientiam *L*, scientiam *N*, sententiam *E* certissimam *T* 3 auaritiae] auaritia (-tie *G*ᵃ) et *NBG*ᵃ*L* permanserint *C* saeuerissimam *T*ᵇ, si uerissimam *T*ᵃ, si uerissima *N* 4 etiam *om.* *O* periculo] paenae *O* subiugare *N* 4/5 seruitute necessitate *E* 5 iniurias *G* 5/6 $\overline{\text{pp}}$ *(sic HECPMS*, data *NBGO)* uiii (uii *G*, prid. *B*) k. mai. rom. (iii *ins. G*) uolusiano (uolosiano *N*) et anniano (aniano *OBCS*, et ann. *om. Q*) *libri. Confirmat subscriptionem laterculus praefectorum* 7 adicti *M*ᵃ, adiecti *XCPS* seruitute *HNB*ᵇ, a seruitute *E* ingenuitate *B*ᵃ*E* 8 ingenuo *N* nouerit *om. H*

VIIII (?) [= BREV. VII]. DE EXPOSITIS.

Iust. 8, 51: de infantibus expositis liberis et servis et de his qui sanguinolentos emptos vel nutriendos acceperunt.

V,9,1 [= BREV. V, 7, 1] (331 Apr. 17).

IMP. CONSTANTINVS A. AD ABLAVIVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Quicumque puerum vel puellam, proiectam de domo patris vel domini voluntate scientiaque, collegerit ac suis alimentis ad robur provexerit, eundem retineat sub eodem statu, quem apud se collectum voluerit agitare, hoc est sive filium sive servum eum esse maluerit: omni repetitionis inquietudine penitus submovenda eorum, qui servos aut liberos scientes propria voluntate domo recens natos abiecerint. DAT. XV KAL. MAI. CONSTANTINOPOLI BASSO ET ABLAVIO CONSS.

INTERPRETATIO. Quicumque expositum recenti partu sciente patre vel matre vel domino collegerit ac suo labore educaverit, in illius, a quo collectus est, potestate consistat, seu ingenuum seu servum quem nutrivit esse voluerit.

BREV. *(HNBGO[om. int.]EXCPMLSK 14. 16. 17)*. *Cf. edictum Burgundicum de collectis a. 526 (extrav. c. XX ed. Salis)*.

1 imp. constantinus] idem *XCPMLSK 14. 16. 17* ā *om. H* ablauio *G*, aluinum *B*, blauium *17* $\overline{\text{ppo}}$] *N*, $\overline{\text{po}}$ *PM 14. 16. 17*, $\overline{\text{ppp}}$ *H*, $\overline{\text{pfp}}$ *XC*, $\overline{\text{pfo}}$ *G*, $\overline{\text{ppm}}$ *E*, praepositum *S* 2 proiecta *N*, proiectos *O* domini] de d. *N* uoluntate] uolunte *14* scientiaque] sc. eius *O*, scienti atque *14*, scientia quaeque *K* ac] a *K* 3 elimentis *O* ad robur] *HNBGOE*, *om. XCPMLSK 14. 16. 17* eunde *L*, eosdem *O* retinet *H* 3/4 statu (statum *17*) quem (que *NX*, quam *L*) a. se c. uoluerit (uoluit *H*, uoluerunt *G*ᵃ) agitare (-ri *16*) hoc est *(om. E)* s. f. s. s. eum esse (eum esse *om. N*) maluerit] ac *hoc loco, plene post 5, 10, 1, 11* debito *N*, agitare . . . 4 maluerit *om. S* 4 omne *L* repetitionis *om.* *H*ᵃ*O* 5 inquietudinem *NX* seruus *N*ᵃ *om. L* aut] (h)ac *XCPMLSK 14. 16. 17* pro propria *H* uoluntate] lumtate *(sic) X* 6 domo] de domo *HS*, dominis *BG* recens] recentes *S* natos] natus *E*ᵃ *14*, natis *X* abicerint *N 16*ᵃ, obiecerint *BG*ᵛ, eiecerint *O*, amouerint *G*ᵗ, abiecerit *L* dat. xu (xui *B*, xii *O*, u *G*) k. mai. constantinopoli *(sic NBGO E*, -lim *H*, *om. XCPMSK 14. 17)* basso et ablauio (ablabio *H*, blauio *S*) *libri* 7 recente *B* partus *N* 8 edocuerit *H*, docauerit *N* in *om. H*ᵃ est] et *H*ᵃ potestati *post* illius *S* 8/9 seu ing.] siue ing. *B* 9 nutrierit *H* *post* uoluerit *add.* et si adoptare uoluerit in filium uel libertum aut in seruitium permanere propria utatur potestate· *Cuiacius (ed. 1586)*

V, 9, 2 [= BREV. V, 7, 2] (412 Mart. 19).

IMPP. HONOR(IVS) ET THEOD(OSIVS) AA. MELITIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. ⸢Nullum⸣ dominis vel patronis repetendi aditum relinquimus, si ⸢ expositos quodammodo ad mortem voluntas misericordiae amica collegerit, nec enim dicere suum poterit, quem pereuntem contempsit; ‖ si modo testis episcopalis subscriptio fuerit subsecuta, de qua nulla penitus ad securitatem possit esse cunctatio. DAT. XIIII KAL. APRIL. RAV(ENNA) HONORIO VIIII ET THEOD(OSIO) V AA. CONSS.

IVST. ⸢sed nec⸣ ⸢ ab ipsis ‖ *fin.*

INTERPRETATIO. Qui expositum puerum vel puellam sciente domino vel patrono misericordiae causa collegerit, in eius dominio permanebit: si tamen contestationi de collectione eius episcopus clericique subscripserint, quoniam postea suum dicere quisque non poterit, quem proiecisse probatur ad mortem.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS)*. — IVST. 8, 51, 2. — Cf. LEX VISIGOTH. 4, 4, 1.

1 aa *om. O* melitio] *H(?)E*, militio *NCPMS*, milicio *L*, meditio *O*, miledio *G*, maledio *B* pfu G^a, pfo G^b 2 aditum] tum H^a 2/3 reliquimus *H* 3 expositus *N* quodammodum *E*, quodadmodum *G* morte *N* 4 amici *G* collegere *N* pereunte *N* 5 testes *HN* episcopales *N* 6 possit (posset *N*) esse] possides *L* 6/7 dat. xiiii (xiii *E*, xii *G*, xu *NO*) k. apr. rau. hon. uiiii (uiii *O*, uii *BG*, nubp *N*) et th. u *(om. BE)* aa. *(om. G) libri* 8 puella *L* dominum uel patronum *N* 9 contestatione *NEC*, contestationem *BG* eius coll. *B* 10 clericique] *HNBGE*, clerique eius *PML*, presbyteri clerique *Bern.* quoniam] *scripsi*, quem (que *L*) *libri* suum postea *G* quisquam *H(?)C*, quisquis *PML*

X(?) [= BREV. VIII]. DE HIS, QVI SANGVINOLENTOS EMPTOS VEL NVTRIENDOS ACCEPERINT.

his *om. PML* — qui *om. L* — sanguinolentus *S* — emptos] emptus *S*, *om. G* — uel nutriendos] uel nutriendis *S*, enutriendis *G*, *om. O* — acceperent *M*, acciperunt *OL*. — *Iust.* 8, 51 *(vide ad 5, 9 rubr.)*.

V, 10, 1 [= BREV. V, 8, 1] (329 Aug. 18).

IMP. CONSTANT(INVS) A. ⸢ITALIS⸣ SVIS. Secundum statuta priorum principum si quis a sanguine infantem quoquo modo legitime conparaverit vel nutriendum putaverit, obtinendi eius servitii habeat potestatem: ita ut, si quis post seriem annorum ad libertatem eum repetat vel servum defendat, eiusdem modi alium praestet aut pretium, quod potest valere, exsolvat. Qui enim pretium conpetens instrumento confecto dederit, ita debet firmiter possidere, ut et distrahendi pro suo debito causam liberam habeat: poenae subiciendis his, qui contra hanc

IVST. ⸢prouincialibus⸣ Si quis propter nimiam paupertatem egestatemque victus causa filium filiamve sanguinolentos vendiderit, venditione in hoc tantummodo casu valente emptor obtinendi eius servitii habeat facultatem. Liceat autem ipsi qui vendidit vel qui alienatus est aut cuilibet alii ad ingenuitatem propriam eum repetere, modo si aut pretium offerat quod potest valere, aut mancipium pro huiusmodi praestet.

---

1 imp. . . . . 2 principum *om.* G^a italis suis] ciuibus italiae *O* 3 a (ad B^b, *om.* G^t) s. infantem] *O*, infantem a s. *edd.*, a sanguine (sanguinei BG^t) *libri reliqui* quoquo (quo *S*) modo (do M^a)] quoque modum HBG^t, quoquo eiusmodi *C*, *om. O* legitime] me *C*, *om. O* 4 uel] et *O* 5 seruituti *S* 6 si *om.* H^a 6/7 ad lib. *om. G* 7 eum repetat (-teat *E*)] eum rep. eum *H* 8 praestat *G* aut] ad *N* 9 quo poterit *N* 10 et *om. L* 10/11 distrahendi *post* 11 debito *O* 11 *post* debito *ins.* statu . . . . maluerit *(supra 5, 9, 1, 3/4) N* poenae] *O edd.*, poena *HNCPMLS*, poenam *BGE* subiciendi *BG* his] iis *edd.*

legem venire temptaverint. DAT. XV KAL. SEPTEMB. SERDICAE CONSTANTINO A. VIII ET CONSTANTINO CAES. IIII CONSS.

INTERPRETATIO. Si quis infantem a sanguine emerit et nutrierit, habendi eum et possidendi habeat potestatem. Sane si nutritum dominus vel pater recipere voluerit, aut eiusdem meriti mancipium nutritori dabit aut pretium nutritor, quantum valuerit qui nutritus est, consequatur.

BREV. (*HNBGO[om. int.]ECPMLS*). — IVST. 4, 43, 2. — Cf. LEX VISIGOTH. 4, 4, 1.

1 lege *L* temptauerit *PM* 1/2 dat. (prop *ECPMS*) xu (u *G*) k. sept. serdicae (syrdiciae *NG*) constantino (constantinopl *G*) a. (*om. OCPM*, *reliqua om. G*) uiii et constantino (constantio *NBOCPM*, constio *E*, *om. H*) c. (aa *vel* aug. *BOPMS*, *om. O*) iiii (iii *N*, *ante* aug. *B*, *om. CPMS*) *libri* 3 nutriuerit *C* 4 habeat] liberam habeat *edd.* mater *BG* eiudem *N* 5 nutritori] nutritor *M*ª qui n. est *post* 4 uoluerit *BG*

(XI). . . . .

Rubricam restituere non sum ausus; nam unica constitutio ex iis, quas ad hunc titulum rettulimus, rediens in Iustiniano (5, 11, 12) est ibi in titulo 11, 59 de omni agro deserto, *qui complurium titulorum Theodosiani constitutiones in se recepit (vide ad 5, 15, 14). Omnino in hac parte neque collocatio foliorum superstitum codicis T evidenter constituta est neque separatio titulorum certa ratione perfici potuit.*

1—6 *desiderantur.*

V, 11, 7 [= V, 15, 7 H.] (365 Ian. 16).

(?) . . . . el [*em*]eritis veteranis vel gentibus dividamus. DAT. XVII K. FEB. [*ME*]D(IOLANO) VAL(ENTINI)ANO ET VALENTE AA. CONSS.

T (propter constitutionis numerum vide ad c. 12).

V, 11, 8 [= V, 15, 8 H.] (365 Aug. 6).

[*IDEM AA. A*]D RVFINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Quicumque possidere loca ex desertis volue[*rin*]t, triennii immunitate potiantur. Qui vero ex desertis nonnihil [*agr*]orum sub certa professione perceperunt, si minorem mo[*du*]m professi sunt, quam ratio detentae possessionis postulat, us[*que ad*] triennium ex die latae legis in ea tantum possessione perma[*nea*]nt, quam ipsi sponte obtulerunt; exacto autem hoc tempore [*sci*]ant ad integrae iugationis pensitationem se esse cogendos. [*Itaque*] qui hoc sibi incommodum iudicarit, e vestigio restituat posses[*sio*]nem, cuius in futurum onera declinat. DAT. VIII ID. AVG. MED(IOLANO) [*VAL*](ENTINI)ANO ET VALENTE AA. CONSS.

T (propter numerum vide ad c. 12).

3 detentat *T* 7/8 *annus recte traditus est, dies dubius propter fines incertos inter Mamertinum et Rufinum*

V, 11, 9 [= V, 15, 9 H.] (364/5 . . .)

[*IDEM AA.*] AD MAMERTINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Per Italiam afanticiae iugerationis [*one*]re consistentibus patrimoniis superfuso unumquemque [*trib*]utarium adiectionem alieni debiti baiulare non dubium est; [*ideo*]que deserta iugatio, quae personis caret, hastis subiciatur, ut [*licit*]ationis conpetitione futuros dominos sortiatur. Ea enim . . . .

T (deficit pagina dimidia inter hanc et sequentem). — Propter numerum vide ad c. 12.

10 *videtur desiderari.*

V, 11, 11 [= V, 15, 11 H.] (386 Sept. 24).

. . . .

. . . . ua*****babuntur, diu tracta et iam paene sine debitoribus debi[*ta con*]donentur; ea tamen ratione servata, ut prius domin[*i longi*]oribus temporum metis edictis celeberrimis evocen[*tur,*] quo facilius spe inpunitatis ad avitos lares et propr[*ia tec*]ta revocentur: ac tum demum, si intra Maium mensem, [*quod*] spatium dissitis idoneum et volentibus longum est, non ad[*vene*]rint, quicumque se sponte optulerit, non obligandus [*de one*]re praeterito pro portione hoc modo possessionis [*in fu*]turum annonarii canonis vectigal expendat, de iur[*e do*]minii et perpetuitate securus. DAT. VIII K. OCT. CONST(ANTINO)-[*P(OLI)*] HON(ORIO) N̄. P̄. ET EVODIO CONSS.

T (de numero constat per sequentem).

3/4 edictis] et dictis *T* 4 auitos] *Peyron,* habitos *T* 5 si *om.* *T*[a] dissitis] *Peyron,* sitis *T'* 6 optulerint *T* 8 dominii] **mini *T*

V, 11, 12 [= V, 15, 12 H] (388—392 . . . .).

IDEM AAA. TATIANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ORIENTIS. Qui agros domino cessa(nte) desertos vel longe positos vel in finitimis ad priv(atum) pariter publicumque conpendium excolere festina(t, vo)luntati suae nostrum noverit adesse responsum: (ita) tamen, ut, si vacanti ac destituto solo novus cultor (inse)derit ac vetus dominus intra biennium eadem ad s ⌈

IVST.

⌈ ad suum ius voluerit revocare, restitutis primitus quae expensa constiterit facultatem loci proprii consequatur. nam si biennii fuerit tempus emensum, omni possessionis et dominii carebit iure qui siluit.

T (numerus adest). — IVST. 11, 59, 8.

1 idem] imppp. Valentinianus Theodosius et Arcadius *Iust.*

(XII). [*DE FVNDIS PATRIMONIALIBVS ET SALTVENSIBVS ET ENFYTEVTICIS ET EORVM CONDVCTORIBVS.*]

Coniectura titulum huc rettuli Iust. 11, 62; *certe l.* 5, 12, 3 *redit Iust.* 11, 62, 12.

Leges aliquot desiderantur.

V, 12, 1 [= V, 13, 37 H.] (409 Nov. 3).

. . . .

. . . . . . *ma*]nentibus indulgentiis a nobis praestitis, ut in [*fiscum inf*]eratur, quidquid exactum fuerit amplissima *********cae. DAT. III NON. NOV. RAV(ENNA) HONOR(IO) VIII ET THEOD(OSIO) IIII AA. CONSS.

T

V, 12, 2 [= V, 13, 38 H.] (415 Aug. 5).

[*IDEM AA. AVRELI*]ANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Nulli penitus liceat, sive salvo ca[*nonis serv*]ato iure sive cum imminutione canonis pa[*trimoniali*]s, vel limitotrofos sive saltuenses per Ori[*entem vel fu*]ndos patrimoniales postulare. Nemo potia[*tur his ne*] si subreptiva

---

2 pa|*********o(?)s *T*: patrimoniales seu limitotrophos vel saltuenses fundos qui per tractum Orientis positi sunt *memorat constitutio a. 439 (Iust.* 11, 62, 13) *hanc repetens* limitotrofis *T*: limitotrophus *Nov. Theod. 5, 2, 1 = Iust. 11, 62, 13 secundum optimos libros*

quidem id promeruerit petiti[*one per s*]peciale beneficium, vel exquisita fraude [*vel quo a*]lio artificio ultro in quemquam liberalitas [*nostra pr*]ocesserit, quandoquidem nec enfyteutica[*rio mutari*] proprium ius per petitionem huiusmodi cen[*semus ne*]c canoni aliquid detrahi vel imminui, et cum prae[*dium ipsu*]m revocari debuerit. Futuras prohibere contec[***** *inpr*]obas petitiones arcemus, ut a principio nec sus[*cipi nec in*]strui eas generali sanctione mandemus, quo prae[*diorum la*]bor emfyteuticarius per Orientem propriam [*praerog*]ativam retineat nec novus possessor iura ali[*ena pertu*]rbet. DAT. NON. AVG. CONST(ANTINO)P(OLI) HON(ORIO) A. X ET THEOD(OSIO) A. VI CONSS.

T

4 *****m(*vel* o) reuocari *T* debuerit] u *expuncta visa est Vesmio* 4/5 *expectamus talia:* | futuras prohibere contentiones solliciti inprobas petitiones arcemus

V, 12, 3 [= V, 13, 39 H.] (434 Iun. 18).

(IMPP. THEOD)OSIVS E(T) VAL(ENTINI)ANVS AA. TAVRO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ET PATRICIO. Possessores (vel enfyt)euticarii patrimoniales, qui fundos minime nunc (usque conp)ararunt, eodem largitatis modo nequaquam ad eo(rum con)parationem urgueantur, sed tamquam pretiis (depensis) sic eis nostri numinis beneficio potiantur, ut, (quod iuri)s alter inferendo pretium consecutus est, hoc (nostra li)beralitate praedictus enfyteuticarius habeat: (illud quoque iu)s, in quibus coluit praediis, quod aut ex successione aut (ex comparati)one privata aut nostri numinis liberalitate aut (quocum)que modo possedit, sciat inlibatum intemeratum(que servar)i. ⌈ Et quia praestitis a nostra pietate indulgen[*tiis usque a*]d undecimam nuper transactam indictionem [*leuata re*]liquorum sarcina universis concessa est, pro [*his quoque*] annis, [*qui*] post decimam indictionem secuti sunt [*ad hoc us*]que tempus, in quod patrimonialium fundorum [***** *ex*]sistit, nullum reliquorum exactio premat. Nam [*cum praed*]ia quae colebat minime eua*ur conparare, san[*cimus nul*]lum pristinum colonum vel possessorem su[*per reliqu*]is temporis subsecuti molestiam aut inquie[*tudinem s*]ustinere. DAT. XIIII K. IVL. CONSTANT(INO)P(OLI) ARIOVINDO ET ASPARE CONSS.

IVST.

⌈ licentia eis concedenda etiam libertates mancipiis ex fundis patrimonialibus atque emphyteuticariis, cum fundorum sunt domini, praestare *fin.*

T. — IVST. 11, 62, 12.

2 possessores] *Iust. (K I*ᵇ*)*, possessiones *T Iust. (X)* 3 largitati *T (vix T*ᵃ*)* 4 nominis *T Iust.* beneficium patiantur *T* 6 illud *vix spatium capit in T deficiens* 6/7 ex comparatione] *Iust., spatium minus in T* 7 aut nostri] a nostri *Iust.* nominis *T Iust.* | 8/9 seruari] *Iust.*, *****i (*vel* t) *T* 9 pietatem *T* 12 qui *om. T* 15 eua*ur] *T*, tenetur (*sic fere Wenck*) *vel simile vocabulum requiritur* 16 subsecutis *T* xiiii] *T Iust. (Cui.)*, xiii *Iust. (Ver.)* 17 hariouindo *T*

(XIII). [*DE FVNDIS REI PRIVATAE ET SALTIBVS DIVINAE DOMVS.*]

rubrica evanuit (de c**** patrimonia *sibi videre visus est Vesmius*) *in T. Equidem huc rettuli rubricam Iust. 11, 66, quoniam in eo titulo huius nostri redeunt leges duae 1. 4.*

V, 13, 1 [= V, 14, 1 H.] (341 Febr. 12).

IMPP. CONSTANTIVS ET CONSTANS AA. AD EDICTVM (HELIOPOLI)TANORVM. Universi cognoscant has posse(ssiones, quas) de fisco nostro ⌈conparasse noscuntur⌉, nu(llo a nobis) iure retrahi: sed propria

IVST.

⌈comparaverunt seu comparant⌉

1 aa ad (aa ad *Peyron*, *non vidit Krueger*) edictum ********tanorum *T*, aa. edictum ad heliopolitanos (constantinopolitanos *dett.*) *Iust. Propter formulam* ad edictum *vide* 11, 16, 3

firmitate possess(as etiam ad) posteros suos dominii ⸢perpetis⸣ durabilit(ate demitti). DAT. PRID. ID. FEB. ANTIOCHIAE MARCELLINO ET PR[*OBINO CONSS.*].

| ⸢perpetui⸣ IVST. |

T (numerum habet). — IVST. 11, 66, 1.

1 domini *T*

V, 13, 2 [= V, 14, 2 H.] (341 Febr. 12).

IDEM AA. AD EVPRYCIVM RATIONALEM. Conperimus [*aliquorum*] iugationem, quam hastis decursis a fisco legi[*time conpa*]rarunt, in medium produci ac retractari, cum [*deceat*] quemque iure comparatas possessiones vel v[*illas se*]renitatis nostrae tempore firmius optinere a[*tque ad poste*]ros suos transmittere. DAT. PRID. ID. FEB. ANTIOCH[*IAE MARCEL*]LINO ET PROBIANO CONSS.

T

1 e(*potius quam* c)uprycium *T*

V, 13, 3 [= V, 14, 3 H.] (364 Dec. 23).

IMPP. VAL(ENTINI)ANVS ET VAL(ENS) AA. AD MAMERTINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Uni[*versa, quae*] ex patrimonio nostro per arbitrium divae me[*moriae Iul*]iani in possessionem sunt translata templorum, [*sollicitudi*]ne sinceritatis tuae cum omni iure ad rem privat[*am nostram*] redire mandamus. DAT. X KAL. IAN. MED(IOLANO) DIVO IOVIAN[*O ET VARR(ONIANO) CONSS.*].

T

2 possessione *T*

V, 13, 4 [= V, 14, 4 H.] (a. . . .).

IDEM AA. AD FLORIANVM C(OMITEM) R(ERVM) P(RIVATARVM). Provincialium opibus [*rei privatae*] possessiones concedimus, videlicet, ut de fun[*dis ad ei*]us dominium pertinentibus eligat unus quisque [*quem velit*] eumque perpetuo iure suscipiat, palatiis tantum [*omnifari*]am in rei privatae sollicitudine retentandis. ‖ Hi [*vero,*] (quos) commoditas ⸢praediorum ad ⸢eadem⸣ postulan(da sollicitat,) adeant tuae dicationis officium et modum sua(e delibera)tionis indicent per libellos certumque habeant (pro una)quaque villa, cum ⸢ea dote⸣ vel forma, cui nunc hab(etur obno)xia, ad novi domini iura migraverit, ⸢si quid ad(iecerit sump)tus cura sollertia, quidquid mancipiorum vel (pecoris ad)creverit, capitationis aut canonis augmenta n(on patiatur), sed solis dominis heredibusque dominorum sit (cessura fe)licitas. ‖ Quin etiam neque ad glebam senatus ne[*que ad conlati*]ones auri sive argenti iidem cum ceteris tene[*buntur, sed*] ea sola devotione fungentur, quam annonaria *****[*cen*]sus publici ratione canon sollemnis efflagit[*at.*] ‖ (Si quis au)tem in annis singulis non solverit debitum, e(x re ipsius) ⸢cetera⸣, quod in reliquis remansisse claruer(it, sine aliqui)bus (dependere) coge-

IVST.
‖ Ii quos | ⸢ privatae rei
⸢ea⸣
⸢eo onere⸣
⸢ ut
‖ *finit*
‖ *redit*
⸢cetera⸣ *om.*

---

1 impp. Valentinianus et Valens AA. *Iust.* 1/2 opib(?) *(litt. 11)* | possessiones *T* 2 fun********|us *T* 3 quisq(?) *T* e(*vel* o)umque *T* 4 suscipia(?)t *T* re *T* 6 eandem *T* 8 *ante* cum *videtur excidisse* quod domini] *Iust.,* nomini *T* 10 adiecerit] *Iust.,* adç (*expuncta)* o (*vel* c *vel similis littera, non* i) *T* 13/14 neque ad conlationes *Wenck* 14 idem *T* 17 soluer(?)it debitu(?)m (it debi *Peyron, non videt Krueger*) *T* 18 remansisset *T* dependere *om. T*

tur indutiis. Sane si quem postea minus ⌈

IVST.
⌈ idoneum factum esse constabit nec ita ut expedit rationem reddere pensionis, res, quas ex nostris rebus acceperat, ad alium idoneum iure quo sanximus transferentur: nec tamen decoctoris cuiusque reliquis qui novus accedit onerari.

T. — IVST. 11, 66, 2.

(XIIII). [*DE DIVERSIS PRAEDIIS VRBANIS ET RVSTICIS ET DE OMNI REDITV CIVILI.*]

Constitutionum ex hoc titulo servatarum in Iustiniano redeunt tres, duae l. 30. 34 sub rubrica 11, 59 de omni agro deserto, *tertia l. 35 sub eo quem reposuimus; nos hunc praetulimus propterea quod l. 37 propter argumentum huic soli convenit.*

1—29 *desiderantur.*

, 14, 30 [= V, 13, 30 H.] (386 Oct. 25).

(IMPPP. VALENTINIANVS, THEODOSIVS ET ARCADIVS AAA. CYNEGIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Quicumque defectum fund)um patrimonialem exercuerit ˹instruxerit˺ fertilem ido(neum)que praestiterit, salvo patrimoniali canone perpetuo ac (privat)o iure defendat velut domesticum et avita successio(ne qu)aesitum sibi habeat, suis relinquat, neque eum aut promulga(tione) rescripti aut reverentia sacrae adnotationis quisquam (a fru)ctu inpensi operis excludat. Ceterum eos, qui opimas (ac fe)rtiles ˹retinent˺ terras aut etiamnunc sibi aestimant eli(gend)as, pro defecta scilicet portione summam debiti prae(senti)s iubemus implere: ˹eos˺ etiam, qui enfyteuticario no(mine) nec ad plenum idoneas nec ˹omnimodis˺ vacuas detinent, (sic e)x illis quoque, quae praesidio indigent, iustam ac debitam (qua)ntitatem debere suscipere, ut indulto temporis spatio (post) biennium decretum canonem solvendum esse memine(rint). ‖ Hi autem, qui proprio voluntatis adsensu nunc quod [*dix*]imus elegissent neque sibi nunc opimum aliquid et con[*duci*]bile vindicarent, sed tantum nuda et relicta suscepe[*runt*], triennii immunitate permissa debitum canonem in[*fera*]nt. ‖ Nemo tamen qualibet meriti et potestatis obiectio(ne) submoveatur, quominus ad diacatochiae vicem defec(tas p)ossessiones patrimonialis iuris accipiat, earum tribu(ta et) canonem soluturus: illud speciali observantia pro(cura)ns, ut primum vicinas et in eodem territorio sortiatur, (dehi)nc si neque finitimas neque in iisdem locis repperit (cons)titutas, tunc demum etiam longius positas, sed in quan(tum f)ieri valet pro interiecto spatio sibimet cohaerentes, (pro) modo et aequitate suscipiat, ut consensu omnium fiat (quo)d omnibus profuturum est. DAT. VIII KAL. NOV. CONST(ANTINO)P(OLI) [*HON*](ORIO) N. P. ET EVODIO CONSS.

IVST.
˹ ˺ *om.*
˹possident˺
˹illos˺
˹omnibus modis˺
‖ *finit*
‖ *redit*

T (incipit 2 um patrim.; *quae non habet, uncis* ( ) *vel* [ ] *comprehenduntur; de numero constitutionis constat per leges quae sequuntur).* — IVST. 11, 59, 7.

1/2 *inscr. sic fere Iust.* 4 defendat] *T*, defendat et *Iust.* (*Hal.*), defendatur *Iust.* (*libri*) 5 habita *T* sui *T*ᵃ 6 rescripti] *Iust.*, proscripti *T* 7 a fructu] *Iust.*, ∗∗∗∗ctu *T*ᵇ, ∗∗∗∗ctum *T*ᵃ 9 aestimat *T* portionem *T*ᵃ 14 canone *T* bii *T*ᵇ 15 adsensum *T*ᵃ 15/16 eligissent *T* 16 conducibile *restituit Peyron* 17 trienni *T* 18 inferant] in(?)|-∗∗∗∗nt *T* qualibent *T*ᵃ 19 potestati subiectio|∗∗∗ submoueat *T* diacatochiam *T* 21 obseruantiam *T*, obseruatione *Iust.* 22 hisdem *T* 22/23 reppererint *T* 23 constitutas] *Iust.*, ∗∗∗∗tituas *T* 24 ut] ut id *Iust.*

V, 14, 31 [= V, 13, 31 H.] (389 [?] . . .).

[*IDEM AA*]A. FLORO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Saltuenses fundi iurisque patrimonii in O[*rien*]tis regionibus siti turbata exactione dispositionis an[*nuae*] maximo dicuntur dispendio fatigari et inmanissima [*oppr*]imi mole reliquorum, eo, quod ad ordinarios sollici[*tati*]o transducta latiorem depraedandi praebuit facul[*tate*]m. Inlustris itaque auctoritas tua memoratos fundos [*ad r*]ationalium curam praecipiat revocari. DAT. VIIII KAL. *** CONST(ANTINO)P(OLI) TIMASIO ET PROMOTO CONSS.

T

1 saltuensis *T* 3 mole] *Peyron*, more *T* 4 depraedandi] *scripsi*, depraehendi *T*, dependendi *Peyron* 5 *annus inscriptioni non respondet, cum Florus praefectus praetorio fuerit per a. 380—383.*

V, 14, 32 [= V, 13, 32 H.] (393 Iul. 16).

[*IDEM AAA.*] RVFINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Fundos patrimoniales semel expetitos [*et t*]raditos refundere conductoribus omnino non liceat: et [*si h*]uiusmodi facultatem quolibet tempore, qualibet auctoritate meruerunt, inpetratis in fraudem publicam non [*stabi*]tur. DAT. XVII K. AVG. CONST(ANTINO)P(OLI) THEOD(OSIO) A. III ET ABVNDANT[*IO CONSS.*]

T

3 non(?) i (*vel* f *vel similis littera, vix* c) ****|- | tur *T* 4 xuii] xuiii *T*

V, 14, 33 [= V, 13, 33 H.] (393 Iul. 30).

IDEM AAA. RVFINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Ius enfyteuticum, quo iuris patr[*imonia*]lis vel rei p(ublicae) praedia possessoribus sunt adiudicata per[*petuariis*], ita inconcussum cum nostris tum maiorum nostroru[*m iussi*]bus esse retinemus, ut, quod semel traditum fuerit, nec [*a nobis um*]quam possit nec ab alio aliis possidentibus occupari. Se[*d quia*] inproborum inpotentia factum est, ut optimis quibusque luc[*ri cu*]piditati et quaestui servientibus deteriores agri provin[*ciales*] relicti sint, quos nemo eorum dignatus fuerit obtiner[*e, sublimis*] mag(nificentia) tua iudicibus, officiis ac defensoribus eam poenam con[*stitu*]et, ut, nisi desertis ac deterioribus fundis utilium conf[*usione*] mixta subvenerint, sciant a se multam aut poenam, [*quae pro*]posita fuerit, sustinendam. DAT. III KAL. AVG. CONST(ANTINO)P(OLI) [*D. N.*] THEOD(OSIO) A. III ET ABVNDANTIO CONSS.

T

1 enfyteuticus quos *T* 2 perpetuariis (*cf.* 7, 13, 14) *Haenel* inconcussum] concussum *T* 3 tum] tunc *T* 5 **piditatis *T* 6 dignatur *T* 7 defensoris *T*

V, 14, 34 [= V, 13, 34 H.] (394 Nov. 6).

IDEM AAA. RVFINO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O ORIENTIS. Qui fundos patrimoniales (iure) privato salvo canone susceperunt, hanc omnes sin(e ulli)us exceptione personae propositam intellegant optio(nem,) ut aut ea loca, quibus minor est soli fecunditas, cum h(is, ex) quibus fructus uberes capiunt, suscipere et tenere n(on ab)nuant, aut, si eorum refugiunt sterilitatem, opimioribus (cedant). DAT. VIII ID. NOV. TYRO METROPOLI ARCAD(IO) III ET HON(ORIO) II AA. CONSS.

T. — IVST. 11, 59, 9.

1 imppp. theodosius arcadius et honorius aaa. *Iust.* 2/3 proposita *T* 3 soli] *Iust.*, proli *T* 4/5 refugium *T* dat.] *scr.* pp

V, 14, 35 [= V, 13, 35 H.] (395 Aug. 6).

IMPP. ARCAD(IVS) ET HON(ORIVS) AA. HADRIANO C(OMITI) S(ACRARVM) L(ARGITIONVM). Restaurationi moen(ium) publicorum tertiam portionem eius canonis, qui ex lo(cis fun)disve rei p(ublicae) annua praestatione confertur, certum (est sa)tis posse sufficere. || De vectigalibus itaque publicis, quae [*sem*]per ex integro nostri aerarii conferebant expens[*as, ni*]hil omnino decerpi nomine civitatum permittim[*us. DAT.*] VIII ID. AVG. OLYBRIO ET PROBINO CONSS.

IVST.
|| *fin. Iust.*

T. — IVST. 11, 70, 3.

5 expensis *Seeck*

14, 36 [= V, 13, 36 H.] (396—405 . . .).

IDEM AA. EVTYCHIANO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Repetitae legis iussione mand[*amus*], ut, quicumque patrimoniales fundos detinere dete[*gatur*], aut domum se apud Constantinop(oli)tanam urbem haber[*e ....*]re perdoceat aut, si non habet vel talem habere monst[*ratur*] in fraudem legis locum si velit praedae numerari, [*qui no*]bilissimae urbi deformitati sit potius quam decori, [*ad ex*]tructionem eiusdem intra annum, si possessionibus [*se care*]re non patitur, magnificentiae tuae vigore cogatur. [*Pari*] etiam illos iubemus condicione retinendos, qui iuxta l[*egem*] divi patris nostri nonnulla ex praedicto iure fundo[*rum*] . . . .

. . . .

T

2 detenere *T* 3 habere uere *Peyron* uel om. *T*[a] 4 si uelit praedae numerari *corrupta* 7 retinendi *T*

(XV.) [*DE OMNI AGRO DESERTO ET QVANDO STERILES FERTILIBVS IMPONANTVR.*]

Ex constitutionibus, quae ad hunc titulum rettulimus, duae leguntur in Iustiniano, altera l. 20 sub titulo 'de conlatione fundorum patrimonialium et enfyteuticorum', *qui cum in Theodosiano sit l. 11 tit. 19, hoc loco restitui non potest; altera l. 14 cum sit ibi sub titulo 11, 59* de omni agro deserto, *eum praescripsi in re incerta; nam aliorum quoque qui videntur titulorum libri quinti Theodosiani leges (tit. 11, 12 — tit. 14, 30. 33) in eo titulo redeunt.*

1—13 *desiderantur.*

15, 14 [= V, 13, 14 H.] (364 Mai. 26).

. . . . *fund*]orum obligatione securitatis publicae firmaverunt cautio[*n*]em, susceptos scilicet semel fundos post emensa inmunita[*ti*]s spatia inconvulsa a se vectigalium pensione retinendos. DAT. VII K. IVN. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO CONSS.

> IVST.
> IMPP. VALENTINIANVS ET VALENS AA. AD MAMERTINVM PP. Quicumque deserta praedia meruerint sub certa immunitate, ad possessionem impetratorum non prius sinantur accedere, quam vel fideiussoribus idoneis periculo curialium datis vel fundis patrimonii sui maxime utilibus obligatis idonea cautione firmaverunt susceptam a se possessionem nullo detrimento publico relinquendam.

T (de numero hic et deinceps constat per constitutiones 19—21 sequentes). — IVST. 11, 59, 3 *(modo eadem sit).*

V, 15, 15 [= V, 13, 15 H.] (364 Iul. 29).

[*IDEM*] AA. AD MAMERTINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Enfyteutica praedia, quae senatoriae fortunae viris, praeterea variis ita sunt per principes ve[*t*]eres elocata, ut certum vectigal annuum ex his aerario penderetur, cessante licitatione, quae recens statuta est, sciat magnifica auctoritas tua a priscis possessoribus sine incremento licitandi esse retinenda ita, ut quaecumque in commis[*s*]i fortunam inciderint ac pleno dominio privatis occupationibus retentantur a Leontii et Sallustii consulatu, ius pristinum rursus adgnoscant. DAT. IIII KAL. AVG. SIRMIO DIVO [*I*]OVIANO ET VARRONIANO CONSS.

T

2 elocata] *Peyron*, eloca *T* 3 pen|diretur *T* | 4 magnificas *T* 6 a] *Wenck*, *om.* *T*

V, 15, 16 [= V, 13, 16 H.] (364 Sept. 12).

[*IDEM*] AA. AD PROVINCIALES BYZACENOS. Nequaquam enfyteuticos fundos ante commissi vitium ad alterum transire debere sancimus. ET CETERA. DAT. PRID. ID. SEPT. AQVILEIA DIVO IOVIANO ET VARRONIANO CONSS.

T

V, 15, 17 [= V, 13, 17 H.] (364 Oct. 27).

[*IDEM*] AA. AD MAMERTINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Super fundis enfyteuticis seu patrimonialibus divus Iulianus legem consultissimam dedit, scilicet ut, qui ex his vel ad privatorum iura transissent vel minuto canone condicionis fisco locationibus tenerentur, ad statum retraherentur antiquum. Hanc legem quidam iudicum interpretati pravius sunt quam utilitas publica postulabat, ut eiusmodi praedia ex rebus privatis nostris eruentes ibi tantummodo satisfacerent legi, ubi non intererat fisci vectigalibus, utrumne privato iure an enfyteutico possideret. Quamquam igitur animadvertimus esse consultius in eodem statu fundi maneant, in quo ante legem divi Iuliani fuerant, de quibus tamen nihil specialiter statuit, ab his, quibus omnia deinceps erogata sunt, auctoritas tua redhiberi eos maturo iubebit auxilio. Erga ceteros sane fundos, quos recentium principum effusio aut perpetuo iure donavit aut deminuto canone concessit enfyteuticariis obtinendos, edictum conprehensi principis auctoritas tua valere praecipiat. DAT. ET P(RO)P(OSITA) ROM(AE) VI K. NOV. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO CONSS.

T

3 condicionis] *videtur requiri vocabulum quale est* concessis a fisco 5 praeda *T* 7 possiderentur *Peyron* quamquam ... 8 maneant] *videntur requiri talia:* quoniam igitur animaduertimus esse consultius, ne in eodem statu fundi maneant

---

V, 15, 18 [= V, 13, 18 H.] (368? 370? 373? Febr. 26).

IDEM AA. AD FLORIANVM COM(ITEM). Quotienscumque enfyteutici iuris praedia in vitium delapsa commissi actis legitimis ac voci fuerint subicienda praeconis, super facto licitationis [*et*] augmento nostra perennitas consulatur, nec prius eius [*do*]minio, qui ceteros oblatione superavit, perpetuae firmita[*tis*] robur accedat, quam si super pensionis modo, conductori[*s*] nomine, enthecae quantitate nostrae tranquillitatis arbitrium fideli ratione consultum observanda praescrib[*se*]rit. DAT. IIII K. MART. TRIV(ERIS) VAL(ENTINI)ANO ET VALENTE AA. CONSS.

T

1 com.] *rerum privatarum* enfyteuticis *T* | uidium *T*ᵃ 3 nostro *T*

V, 15, 19 [= V, 13, 19 H.] (365? 368? Iul. 28).

IDEM AA. AD GERMANIANVM C(OMITEM) S(ACRARVM) L(ARGITIONVM). Fundi enfyteutici patrimonial[*is*]que iuris in antiquum ius praestationemque redeant, ne quoqu[*o modo*] exempti ab enfyteutico patrimonialique titulo veluti priv[*a*]to iure teneantur, rectoribus provinciarum et rationalib[*us*] monendis, ut sciant contra commoda largitionum nost[*ra*]rum specialia non admittenda esse rescripta, his tantu[*m*]modo exceptis, quos in re privata nostra secundum leg[*em*] datam iam dudum in hoc nomine manere praecepimus. D[*AT.*] V. K. AVG. VAL(ENTINI)ANO ET VALENTE AA. CONSS.

T (numerus adest).

2 praestationumque T^a quoqu. (modo *videtur afuisse*) *T* 5 specialia] *videtur requiri* nisi specialia 6 praecipimus *T* 7 *annos 370. 373 rescripta alia data ad eundem excludunt*

15, 20 [= V, 13, 20 H.] (366 Mai. 19).

IDEM AA. AD GERMANIANVM C(OMITEM) S(ACRARVM) L(ARGITIONVM). Placuit, ut (enfyteuticorum) fundorum patrimonialiumque possessores, quo voluerint, ⌐quo potuerint¬ te(m)pore et quantum habuerint pensionis paratum, dummodo non amplius quam in tribus per singulos annos vicibus, officio rationalis adsignent ac de suscepto ab eode(m) securitatem eodem die pro more percipiant, modo ut intra Ianuariarum iduum diem omnis summa ratiociniis publicis inferatur: gravissimae poenae subdendo officio, si cuiquam quolibet anni tempore, dummodo nequaquam numerum trinae inlationis excedat, solutionem facere gestienti negaverit susceptionis officium vel si moram fecerit in chirografo securitatis edendo. Super quo possessores apud curatores vel magistratus aut quicumque in locis fuerit, qui conficiendorum actorum habeat potestatem, conveniet contestari, ut (et) de officii insolentia constet, in quod exercenda vindicta es(t, et) his possit esse consultum. DAT. XIIII K. IVN. REMIS GRAT(IANO) N. P. ET DAGALA[*IFO CONSS.*].

IVST. ⌐ ¬ *om.*

T (numerus adest). — IVST. 11, 65, 4.

2 enfyteuticorum] *Iust., om. T* 4 ciuibus *T* 5 intro *T* 6 omnis summa] *Iust.*, omnis (omni T^b) summam *T* 6/7 subdenda (uel subdenda.) *T* 7 officii T^a, officiis T^b? 9 edendu. *T* apud curatores] aut procuratores *Iust.* 10 fuerint *Iust.* habeant *Iust.* 11 in *om.* T^a

15, 21 [= V, 13, 21 H.] (a. 368—370 . . . .).

IDEM AA. AD AVXONIVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Si fundos patrimoniales vel enfyteuticos quispiam postularit, super nomine suo ad nostram clementiam sciat esse referendum, ut temeritatis notam subeat. Sane si rationalis vel eius officium per coniventiam fundum huiusmodi tradendum esse crediderit, summo supplicio sese adficiendum esse cognoscat, ademptis facultatibus. DAT. PR[*ID.*] . . . .

T (numerus adest)

3 conhibentiam *T*

V, 15, 15 [= V, 13, 15 H.] (364 Iul. 29).

[*IDEM*] AA. AD MAMERTINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Enfyteutica praedia, quae senatoriae fortunae viris, praeterea variis ita sunt per principes ve[*t*]eres elocata, ut certum vectigal annuum ex his aerario penderetur, cessante licitatione, quae recens statuta est, sciat magnifica auctoritas tua a priscis possessoribus sine incremento licitandi esse retinenda ita, ut quaecumque in commis[*s*]i fortunam inciderint ac pleno dominio privatis 1
occupationibus retentantur a Leontii et Sallustii consulatu, ius pristinum rursus adgnoscant. DAT. IIII KAL. AVG. SIRMIO DIVO [*I*]OVIANO ET VARRONIANO CONSS.

T

2 elocata] *Peyron,* eloca *T* 3 pen|diretur *T* | 4 magnificas *T* 6 a] *Wenck, om. T*

V, 15, 16 [= V, 13, 16 H.] (364 Sept. 12).

[*IDEM*] AA. AD PROVINCIALES BYZACENOS. Nequaquam enfyteuticos fundos ante commissi vitium ad alterum transire debere sancimus. ET CETERA. DAT. PRID. ID. SEPT. AQVILEIA DIVO IOVIANO ET VARRONIANO CONSS.

T

V, 15, 17 [= V, 13, 17 H.] (364 Oct. 27).

[*IDEM*] AA. AD MAMERTINVM P(RAEFECTVM) P(RAETORI)O. Super fundis enfyteuticis seu patrimonialibus divus Iulianus legem consultissimam dedit, scilicet ut, qui ex his vel ad privatorum iura transissent vel minuto canone condicionis fisco locationibus tenerentur, ad statum retraherentur antiquum. Hanc legem quidam iudicum interpretati pravius sunt quam utilitas publica postulabat, ut eiusmodi praedia ex rebus privatis nostris eruentes ibi tantummodo satisfacerent legi, ubi non intererat fisci vectigalibus, utrumne privato iure an enfyteutico possideret. Quamquam igitur animadvertimus esse consultius in eodem statu fundi maneant, in quo ante legem divi Iuliani fuerant, de quibus tamen nihil specialiter statuit, ab his, quibus omnia deinceps erogata sunt, auctoritas tua redhiberi eos maturo iubebit auxilio. Erga ceteros sane fundos, quos recentium principum 1
effusio aut perpetuo iure donavit aut deminuto canone concessit enfyteuticariis obtinendos, edictum conprehensi principis auctoritas tua valere praecipiat. DAT. ET P(RO)P(OSITA) ROM(AE) VI K. NOV. DIVO IOVIANO ET VARRONIANO CONSS.

T

3 condicionis] *videtur requiri vocabulum quale est* concessis a fisco 5 praeda *T* 7 possiderentur *Peyron* quamquam ... 8 maneant] *videntur requiri talia:* quoniam igitur animaduertimus esse consultius, ne in eodem statu fundi maneant

---

V, 15, 18 [= V, 13, 18 H.] (368? 370? 373? Febr. 26).

IDEM AA. AD FLORIANVM COM(ITEM). Quotienscumque enfyteutici iuris praedia in vitium delapsa commissi actis legitimis ac voci fuerint subicienda praeconis, super facto licitationis [*et*] augmento nostra perennitas consulatur, nec prius eius [*do*]minio, qui ceteros oblatione superavit, perpetuae firmita[*tis*] robur accedat, quam si super pensionis modo, conductori[*s*] nomine, enthecae quantitate nostrae tranquillitatis arbitrium fideli ratione consultum observanda praescrib[*se*]rit. DAT. IIII K. MART. TRIV(ERIS) VAL(ENTINI)ANO ET VALENTE AA. CONSS.

T

1 com.] *rerum privatarum* enfyteuticis *T* | uidium *T*ᵃ 3 nostro *T*

', 16, 33 [om. H.] (412 Iun. 13).

. . . .
us propositis super data forma cognoverint, ea[*dem*] emptoribus intra anni spatium praebeantur, nulli [*qui*] hoc tempus excesserit, in emptionem praerogativ[*am si*]bimet vindicantes. Verum nullus ambigat quae con[*para*]rit penes se propriosque successores in perpetu[*a hac*] praestatione canonis firmiter esse mansura. [*DAT.*] ID. IVN. CONST(ANTINO)P(OLI) D. N. THEOD. A. IIII ET QVI FVERIT NVNTIATV[*S.*]

T

2 us *Veme,* tis *Krueger dubitans* 3 'nullo *Veme vix recte' Krueger* empus *T*[a] | 5 praestati(i *hodie deficit*)one *Veme* firm•ter *Krueger non vidit*

V, 16. 34 [= V, 14, 9 H.] (425 Dec. 13).

| IMPP. THEOD(OSIVS) A. ET VAL(ENTINI)ANVS C. VALERIO C(OMITI) R(ERVM) P(RIVATARVM). Thebaide qui ••••|bricalis emit ad rem dominicam pertinentem ex a•• [*de*]|inceps quibuscumque eiusdem condicionis, qui iuxta p••••|turae constitutionis tenorem emit, fundos tute l[*iceat*] | possideri, ita ut fideiussores ab huiusmodi merca[*tu ex*] | tranei quidam ea proprium patrimonium •••••••••| non de eiusdem possessionis ac iuris incor••r••••••|tur quam de re nequaquam in m••••••••••es•••••• | tributum solvendo divinam dom••••••••••••••• | Verum || quotiens alicui colonorum agrum privati p(atrimo)|nii nostri placuerit venundari, non unus tantum, q(ui for)|te consortibus suis gravis ac molestus existat, sed a(lii quoque) | duo vel plures ex simili origine ac iure venientes (in supra)|dicta emptione socientur. DAT. ID. DEC. CONST(ANTINO)P(OLI) THE[*OD. A. XI*] | ET VAL(ENTINI)ANO C. CONSS.

IVST.
|| *inc.*

T (habet numerum: 'potest fuisse et xxiiii *et* xxxiiii, *vix* xxuiiii' *Krueger; versuum principia indicavimus hastis interpositis propter hiatus admodum inaequales).* — IVST. 11, 68, 6.

1 imp. *T* 2 tebaidae *T* qui *Veme, non vidit Krueger* bri(?)c(?)alis *T* rtinen *in* pertinentem *et* x *in* exa *incerta T* 3 tenore emit fundos *Veme,* tenor *solum vidit, addens spatio* | *requiri* tenorem, *Krueger* 4 mercai (i *hodie deficit*) *Veme* 5 inc(*velu*)or••r(?)• *T* 6 m (*post* in) *et* es *dubiae T* 8/9 sed a(?) | *T*

16, 35 [= V, 14, 10 H.].

IDEM AA. IOHANNI C(OMITI) R(ERVM) P(RIVATARVM). Praedia, quae ad ius privatum div[*inae do*]mus pertinent, venundari *(deficiunt litt. c. 27)* censemus exceptis palatiis atque his possessionib[*us* . . . .
. . . .

T (habet numerum xxxxu (?)*)*

2 palatiis atque *dubium*

(XVII.) [= BREV. VIIII]. DE FVGITIVIS COLONIS, INQVILINIS ET SERVIS.

BVRG. R. 6, 2. — colonis] et colonis *Burg.* — inquilinis *om. O.* — *Iust.* 11, 64: de fugitivis, colonis patrimonialibus et enfyteuticis et saltuensibus.

V, 17, 1 [= BREV. V, 9, 1] (332 Oct. 30).

IMP. CONSTANT(INVS) A. AD PROVINCIALES. Apud quemcumque colonus iuris alieni fuerit inventus, is non solum eundem origini suae restituat, verum super eodem capitationem temporis agnoscat.
1 Ipsos etiam colonos, qui fugam meditantur, in servilem condicionem ferro ligari conveniet, ut officia, quae liberis congruunt, merito servilis condemnationis conpellantur inplere. DAT. III KAL. NOVEMB. PACATIANO ET HILARIANO CONSS.

INTERPRETATIO. Si quis alienum colonum sciens in domo sua retinuerit, ipsum prius domino restituat et tributa eius, quamdiu apud eum fuerit, cogatur exsolvere: ipse vero, qui noluit esse quod natus est, in servitium redigatur.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS).*

1 quecumque *M* colonis *N* 2 is non] his qui in *C* eodem *N* originis *C* uero *N* eosdem *CPMLS* 2/3 capitatione *N* 3 agnoscant *HCPMLS* colonus *E* in *om. S* seruile *H*, seruili *G* 3/4 condicione *G* 4 legari *M*b conuenit *HS* ut] et *BGE* qua *N* congruunt] non c. *O* meritum *G* 4/5 seruiles condemnationes *HES*, seruili conditione *B* 5 conpellatur *N*, cogantur *O* dat. iii (xui *B*) k. (id. *N*) nou. pacatiano (paccatiano *H*, pacacio *G*) et hilariano (helariano *N*) *libri* 6 domum suam *HG* tennerit *S* 8 uoluit *G* seruitio *GE*

V, 17, 2 [= BREV. V, 9, 2] (386 Oct. 25).

IMPPP. GRAT(IANVS), VALENTINI(ANVS) ET THEOD(OSIVS) AAA. CYNEGIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. ⌜Quisquis colonum iuris alieni aut sollicitatione susceperit aut occultatione celaverit, pro eo, qui privatus erit, sex auri uncias, pro eo, qui patrimonialis, libram auri cogatur inferre.⌝ DAT. VIII KAL. NOVEMB. CONST(ANTINO)P(OLI) HONORIO N̄. P̄. ET EVODIO CONSS.

IVST.
⌜Quisquis colonum patrimonialem aut sollicitatione susceperit aut occultatione celaverit, non solum ipsum restituere, sed etiam libram auri poenae nomine cogatur inferre.⌝

INTERPRETATIO. Si quis colonum alienum aut sollicitaverit aut occultaverit, si privati hominem sua sollicitatione susceperit, sex auri uncias domino reddat; si fiscalem sollicitatum tenuit, libram auri cogatur implere.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS).* — IVST. 11, 64, 2.

1 et *om. O* 2 cinigio *EL*, crneo *C* 3 colonem *N* iuri alienum *N* 4 sollicitationem *N* 5 qui] quod *S* fuerit *H*, erat *G* 5/6 auri *(om. H)* unc.] u. a. *G* 6 patrimoniales *N*, matrimonialis *E* 7/8 dat. uiii (xuii *G*) k. nou. (aug. *O*) constantinopoli (-lim *H*) honorio np *(sic CPM*, inp *S*, nubp *N*, uiiii *BE*, *om. HOG)* et euodio (ebodio *E*, euuocio *G*, eusebio *B*) *libri* 9 occultauerit] susceperit *G*v 10 auri uncias (-cia *N*)] u. a. *HG* 11 liberam *N* implere] inferre *PMLS*

V, 17, 3 . . . .

(ult.) . . . . . . AD FLORENTIVM COMITEM SACRARVM LARGITIONVM. Quod si dominus servum aut colonum alienum [*regionis dumtaxat nostrae*] sciens in domo vel in agro suo con-

2 reg. d. nostrae *add. Burgundus*

sistentem iudicibus non praesentat aut admonitus a fugitivi domino eum adsignare dissimulat, multam retentatoris incurrat.

Burgundionum lex Romana 6, 2 post relata quod si . . . . incurrat *sic pergens:* sicut ultima Theodosiani lege de fugitivis et colonis, inquilinis et servis legitur (*al.* lege) constitutum ad Florentium (*al.* Florento) comitem sacrarum largitionum (*al.* largicione) data (*al.* latam).

2 multa *libri meliores*

(XVIII.) [= BREV. X]. DE INQVILINIS ET COLONIS.

Rubr. om. C^{1}. — et colonis *om.* *O.* — *Iust.* 11, 48: de agricolis censitis vel colonis.

V, 18, 1 [= BREV. V, 10, 1] (419 Iun. 26).

IMPP. HONORIVS ET THEODOSIVS AA. PALLADIO P(RAEFECTO) P(RAETORI)O. Si quis colonus
originalis vel inquilinus ante hos triginta annos de possessione discessit neque ad solum
genitale silentii continuatione repetitus est, omnis ab ipso vel a quo forte possidetur
calumnia penitus excludatur, quem annorum numerum futuris quoque temporibus volumus
1 observari. Quod si quis originarius intra hos triginta annos de possessione discessit
sive per fugam labsus seu sponte seu sollicitatione transductus neque de eius condicione
dubitatur, eum contradictione submota loco, cui natus est, cum origine iubemus sine di-
2 latione restitui. Quod si forte ipse, de cuius proprietate certatur, fatali sorte consump-
tus est, eius posteritatem agrorum iuri cum omni peculio atque mercedibus, velut eo
3 superstite qui decessit, celeri iubemus executione revocari. In feminis sane observatio-
nem volumus esse diversam. Itaque mulierum, quae fuisse originariae docebuntur, si ante
vicesimum annum de solo, cui debebantur, abscesserint, universa repetitio cesset; earum
vero, quarum intra conprehensum tempus discessio conprobatur ac de condicione nulla
dubitatio est, prorsus dominis perire non sinimus, ea tamen condicione servata, ut vicaria
cum agnatione partis tertiae non negetur, quae
de colono suscepta est alieno, ita ut pro filiis
4 quoque contrarii praebeantur. ‖ ⌜Quod si non
ad alienum praedium, sed cuiuscumque liberi
hominis ac sui iuris secuta consortium in urbi-
bus vel in quibuscumque locis victura consistit,
si modo intra praefinitum tempus reposcitur, eius
omnem originem secundum vetera constituta con-
5 veniet revocari.⌝ Contestatas autem lites, si

IVST.

‖ ⌜Mulier, quae fuisse originaria docebitur, si cuiuscumque liberi hominis secuta consortium in urbibus vel in quibuscumque locis victura constitit, eius omnem subolem secundum vetera constituta conveniet revocari⌝ *fin.*

1 impp. hon. et theod.] *HNGOE ex corr. puto,* imp. constant ā (augg. *B*) et iulianus c (consul *S*, et i. c. *om. L*) *BXCPMLS* pfu G^{a}, pfo G^{b} colona *PML* 2 origenales *N* ann. trig. *G* neque ad] ne quod *C* 3 genitalem *H*, genetalem *S* silentio *S* continuatione] repetitione B^{b}, repetione $B^{a}G^{t}$ repetitus] repetitu H^{a}, repetitur *N*, petitus *BG* omnes *NE* forte *om. H* 4 numero *N* quoque] alia quae *C* 5 obseruare *PMS*, conseruari *C* origenarios *N* discesserit *BG*, discessisse *PMLS* 6 siue] seu *G*, si uero *N* per fugam] *H(?)BGOES*, perfuga *NCPML* seu sponte] seu *delet Seeckius* sollicitationem *N*, sollicitatus ne *C* 7 contraditione *H* origenem *N* 8/9 proprietate (proproprietate *H*) c. f. s. c. e. e. posteritatem (poteritatem *H*)] proprietatem *(om. mediis) N* 9 agrum *G* iuris *BG* mercibus *H* uelut] uel *E*

10 suprestite *H* recessit *BG* celari *C* reuocare *L* 10/11 obseruatione *L* 11 itaque] his itaque *BG* mulier *N*, mulieres *H* docebantur *B* 12 uniuersa *bis* L^{a} cessit *G* eorum *G* 13 decessio *N* conprobatur *om. H* ac] hac *BG*, haec *PMLS* 13/14 nulla d. e. pr. dominis (domini *G*) p. n. sinimus (sinemus *NGE*) ea (at *G*) t. condicione (dicione *H*) seruata ut (et *L*) *om.* G^{a} 14 uicaria] uicarie *G*, uicariam E^{a}, si uicariam E^{b} 15 agnitione *B* partis] parte *N* 16 ita] it *L* 17 praebeantur] prohibeantur E^{v} quod (quo *L*) si non] quo domino *N* 18 ad *om. BGS* alieno *N* praedium] preiudicium $NG^{t}E$, precium G^{v} sed] uel *BG* 19 homines *N* secuta] sicut a *S* 20 uictura] uicaria *N*, uictoria *S* 21 infra *BGS* diffinitum *B* 21/22 eius omnem] o. e. *B* 22 uetera] ueterum *O* 22/23 conueniet] ueniet *N*, conuenit *S* 23 reuocare *N* contestas L^{a}

tamen quisque docebitur sollemniter fuisse conventus, salvas repetentibus esse decernimus.
DAT. VI KAL. IVL. RAV(ENNA) MONAXIO ET PLINTA CONSS.

INTERPRETATIO. Si quis colonum alienum in re sua vel in fuga labsum vel sua voluntate migrantem triginta annos habuerit, ac si suum vindicet. Qui si intra triginta annos inventus fuerit, a domino cum filiis *secundum legem sibi debitis et omni peculio revocetur. Quod si forte mortuus fuerit, filii eius cum mercedibus suis vel patris mortui a domino revocentur. Colona etiam si viginti annis in alieno dominio et iure permanserit, a priore domino non quaeratur; si tamen intra viginti annos inventa fuerit et de alieno colono filios susceperit, cum agnationis parte tertia revocetur, quia colonum duae partes agnationis sequuntur. Sane ne separatio coniugii fiat, illum, cuius colonus est, vicariam mulierem et pro tertia agnatione mulieris domino conpensare praecipimus. Si vero mulier iuris alieni ingenuum maritum duxerit, omnis mulieris agnatio ad eius dominium pertinebit. Quod hic minus est de colonae agnatione, in novellis legibus invenitur.

BREV. *(HNBGO[om. int.]EXCPMLS: interpretatio adhaeret legi Burgundionum Romanae in cod. Ottoboniano (Vatic. 7277) sub praescripto:* 'in quinto libro Theodosiani lex requirenda est titulo nono'*)*. — IVST. 11, 48, 16. — BVRG. R. 6, 4. — THEODERICVS 65—68.

1 quisque] *NBGO*, quisquis *ECMLS*, quiquis *H* conuentu H^{a}, conuictus E^{v}*CPMLS* decernimus] docemus *C*, docemur *PMLS* 2 dat. ui (uii *NE*, xuii *H*) k. iul. rau. *(om. G)* monaxio *(sic NOE*, maximo *HBGCPMS*, *inc. X)* et plinta (plenta *GOE*, plintato *HB*) *libri* 3 alienum *om. B* in fuga] fuga *H* sua] in sua *HM* 4 qui si] si quis *N* infra *S* 5 filiis] f. suis *H* et] cum *E* omni] omnio *L* peculia *S* reuocentur *H*, rumuccitur *Ott.* sin *Ott.* 6 filiis *N* eius] ei *Ott.* reuocetur *N* 7 colona (-nae *N*) etiam] colonam uero *Ott.* uiginti annis] per xx annos *H* dominium *Ott.* et iure] iure *NBG* 7/8 quaeratur] *HNBG Ott.*, qu(a)eritur *PML*, quaeretur C^{1}, creditur *S*, requiratur C^{2} *edd.* 8 infra *S* et *om.* E^{a} fil. de al. col. *BG* 8/9 agnationes *N*, agnatione *Ott.*, agnitionis *B* 9 terciam *Ott.* colonum *Ott.* agnitionis *B* sequuntur] s. et tertiam colonam *Ott.* 10 cui *Ott.* et *om.* C^{2} tertiam *HC Ott.* agnatione .... 11 duxerit *bis* E^{a} agnacionis *H*, agnationem *E (loco priore) C*, agnitionis B^{a} 11 praecepimus *NE (loco priore)* alieni iuris *E* 11/12 omnis mulieris (omnes mulieres *N*) agnatio (agnitio B^{a})] o. a. m. *E* 12 dom. pert.] dominio cuius est mulier pertinebit *Ott.* quod h. m. e. de colonae (colono $B^{a}E$, coloni B^{b}) agnatione (agnitione B^{a}) in *(om. H)* n. l. inuenitur *litt. min. L, om. C.* —

Ad hanc constitutionem quodammodo pertinet altera sive vera sive falsa inventa in folio solitario (insertum est codici olim Pithoeano, iam Berolinensi Lat. fol. 270 numero notatum 15), in quo post constitutiones aliquot Theodosiani libri noni in spatio antea vacuo relicto manu saec. fere IX adscriptae sunt duae adhuc neglectae, posterior Sirmondiana prima textu non spernendo, sed interpolata ex novella Valentiniani III, prior haec:

Cap. XII Teodosii lib. VI *(sic)* de agnationibus dividendis inter duos dominos. Inter colonum et colonam inter duos dominos taliter dividatur agnatio, ita ut dominus coloni duas partes agnationis accipiat et dominus colone tertiam partem agnationis accipiat. Si colona ingenuum hominem acceperit, omnis agnatio matrem sequitur; et si servus feminam liberam acceperit, omnis agnatio filiorum patrem sequitur. Ubi equalis non est coniunctio, matrem sequatur agnatio. In agnationibus dividendis pater primus primam divisionem accipiat, secundam mater, si ita coniuncti fuerint, sicut superius dictum est.

Suppositiciam constitutionem iudico potissimum propterea, quod prodit una cum altera evidenter ex novellis Theodosianis interpolata et quod etiam in hac (ut docuit me Seckel) redeunt ipsa verba quae leguntur in interpretatione nov. Valentinianae 34 fin.: de colonarum vero agnatione id ... hac lege constat esse praeceptum, ut secundum legem, quae ad Palladium data est de colono et colona *(est ipsa nostra remittens in interpretatione ad leges novellas)* inter duos dominos dividatur agnatio, id est, ut coloni dominus duas partes filiorum et tertiam colonae dominus sibi debeat vindicare. *Praeterea praescriptio* lib. V *(eum enim sine dubio auctor ponere voluit)* cap. XII *continuare videtur breviarii titulum XI tractantem de argumento simili, cui, si constitutio sumpta esset ex Theodosiano integro, certe numerus non responderet. Sermo quoque quamquam non barbarus parum convenit saeculo quinto. Argumentum quatenus intellegitur, peti potuit ex constitutione ea ad quam nos eam adiunximus. Extrema tamen male perturbata sunt; nam cum expositis de coniunctione inter servum ingenuumve et colonam, item inter servum et ingenuam ea quae proponuntur de matrimonio inaequali male conveniunt.*

XVIIII (?) [= BREV. XI]. NE COLONVS INSCIO DOMINO SVVM ALIENET PECVLIVM VEL LITEM INFERAT CIVILEM.

Rubr. Burg. R. 14, 6. — ne] nec *Burg.* — colonis *G* suum] suo *BGEC Burg., post* alienet *O* — alienentur G^a, alienetur G^b — uel l. inferat (ei *ins. H[?]C*[1]*S Burg.*) ciuilem *om. O*

V, 19, 1 [= BREV. V, 11, 1] (365 Ian. 27).

IMPP. VALENTIN(IANVS) ET VAL(ENS) AA. AD CLEARCHVM VIC(ARIVM) ASIAE. Non dubium est colonis arva, quae subigunt, usque adeo alienandi ius non esse, ut, et si qua propria habeant, inconsultis atque ignorantibus patronis in alteros transferre non liceat. DAT. VI KAL. FEB. VALENTIN(IANO) ET VALENTE AA. CONSS.

INTERPRETATIO. In tantum dominis coloni in omnibus tenentur obnoxii, ut nescientibus dominis nihil colonus neque de terra neque de peculio suo alienare praesumat.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS).*

1 ualens et ualentinianus *BG* aa *om. L* cliarcum *NB*, cusarcum *G* uicarium] uir *N*, uc *L* asiae] africae *B*, *om. C* 2 est *om. S* qui *L* subigunt (subeunt *H*) usque] subiunctusque *N* et *om. GECS* 3 habuerint *BG* patronis] dominis uel patronis *E* alteros] alios *O* transferri *N* 3/4 dat. ui k. feb. ual. et ual. aa *(om. GOE) libri: annum aliquatenus determinat, annos 368. 370. 373 excludit lex alia 1, 28, 2 ad eundem data* 5 dominis] a dominis *HBG* teneantur E^a

---

V, 19, 2 . . . .

IVST. 11, 50, 2

IMPP. ARCADIVS ET HONORIVS AA. AD NEBRIDIVM PROCONSVLEM ASIAE. Coloni censibus dumtaxat adscripti, sicuti ab his liberi sunt, quibus eos tributa subiectos non faciunt, ita his, quibus annuis functionibus et debito condicionis obnoxii sunt, paene est, ut quadam servitute dediti videantur. Quo minus est ferendum, ut eos audeant lite pulsare, a quibus ipsos, utpote a dominis, una cum possessionibus distrahi posse dubium non est: quam de cetero licentiam summovemus, ne quis audeat domini in iudicio nomen lacessere et cuius ipsi sunt, eiusdem omnia sua esse cognoscant. Cum enim saepissime decretum sit, ne quid de peculio suo cuiquam colonorum ignorante domino praedii aut vendere aut alio modo alienare liceret, quemadmodum contra eius personam aequo poterit consistere iure, quem nec propria quidem leges sui iuris habere voluerunt, et adquirendi tantum, non etiam transferendi potestate permissa domino et adquirere et habere voluerunt? Sed ut in causis civilibus huiusmodi hominum generi adversus dominos vel patronos et aditum intercludimus et vocem negamus, exceptis superexactionibus, in quibus retro principes facultatem eis super hoc interpellandi praebuerunt, ita in criminum accusatione, quae publica est, non adimitur eis propter suam suorumque iniuriam experiundi licentia.

Lex Burg. 15, 6: nec servum vel colonum peculium suum posse distrahere, insuper et ementes furti actione tenendos secundum constitutionem Hermogeniani . . . . vel Theodosiani legem libro V sub titulo 'nec . . . . civilem' ad Nebridium (nibrium *al.*) vicarium Asiae.

1 proconsulem asiae *scripsi ad 11, 30, 56,* com. asiae *Iust. (Lond.)*, uicarium asiae *lex Burg.*

XX(?) [= BREV. XII]. DE LONGA CONSVETVDINE.

***Iust.* 8, 52 quae sit longa consuetudo.**

V, 20, 1 [= BREV. V, 12, 1] (a. inc.).

IMP. CONSTANTINVS A. AD MAXIMVM. Venientium est temporum disciplina instare veteribus institutis. Ideoque cum nihil per causam publicam intervenit, quae diu servata sunt permanebunt. DAT. IIII KAL. MART. CONSTANT(INO)P(OLI) IVLIANO A. IIII ET SALLVSTIO CONSS.

INTERPRETATIO. Longa consuetudo, quae utilitatibus publicis non inpedit, pro lege servabitur.

BREV. *(HNBGO[om. int.]ECPMLS).*

1 constant *vel* constantinus] *libri*, iulianus *H(?)* *edd. ex emend.* maximo preposito *O: scr.* ppo disciplinam *G* stare *H* 2 ideqne *S* cum] quod *N* nihil] nichil colonum *G* per] pro *H* plublicam *E* interueniet *O* 3/4 dat. iiii (iii *BE*, ii *H*) k. mart. constantinopoli (-lim *H*, *om. B*) iuliano (iulio *G*) a. *(om. PM)* iiii (iii *B*, *om. C*) et sallustio (psallustio *PMS*) *libri: subscriptio non ad hanc legem pertinet, sed ad aliam deperditam* 5 uilitatibus *H*[a] publicis] iudicis *G* pro] ore *N* 5/6 seruetur *H*